

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Odměňování žáků na druhém stupni základní školy

Rewarding pupils at lower - secondary school

Jana Patková

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B FJ-PG

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Odměňování žáků na druhém stupni základní školy potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 11.7. 2022

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Magdaleně Richterové, že mi pomohla najít správný směr mé práce. Také děkuji paní ředitelce Mgr. Lee Šmídové, která mi umožnila udělat výzkum na Základní škole Jablonec nad Nisou – Kokonín, a panu Jiřímu Šálkovi, díky němuž se dotazníky dostaly mezi učitele a žáky pomocí online školního systému. Nakonec bych chtěla poděkovat všem ochotným učitelům a žákům, kteří se do výzkumu zapojili.

ABSTRAKT

Hlavním cílem této bakalářské práce je popsat teorii odměňování a analyzovat odměňování na druhém stupni konkrétní základní školy. Tato bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou, kde se vymezuje pojem odměna a na část praktickou, která popisuje kvalitativní výzkum na dané konkrétní základní škole, při němž byly použité dva dotazníky s polostrukturovanými otázkami, ale zejména s otevřenými otázkami. K výzkumnému šetření byla vybrána Základní škola Jablonec nad Nisou – Kokonín. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem učitelé odměňují žáky druhého stupně Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín, jaké druhy odměn využívají, a jak jsou tyto odměny vnímané žáky. Dalším cílem je analyzovat, jaké znalosti mají žáci o pochvalách a jiných oceněních vyplývajících ze školského zákona a také ze školního řádu školy ve srovnání se znalostmi o kázeňských opatřeních ve školském zákoně a školním řádu. Dále je zkoumáno, co pro žáky oficiální pochvala znamená a kolik žáků již pochvalu získalo. Stejně tak je vyhodnocováno, zda žáci pracují lépe v případě, že mají slíbenou odměnu. Nejvíce využívaným typem odměny je odměna slovní. Na tom se shodli jak učitelé, tak žáci. Z výzkumu vyplývá, že záleží, kdy a jaký jedinec je odměňován, a jestli slíbená odměna způsobí jeho lepší výkon nebo naopak.

KLÍČOVÁ SLOVA

odměňování, definice odměny, druhy odměn, motivace, druhý stupeň základní školy, školský zákon, školní řád, dopamin

ABSTRACT

The main goal of this bachelor's thesis is to describe the theory of rewarding and to analyze rewarding at the specific lower - secondary school. This bachelor's thesis is divided into a theoretical part, where the concept of reward is defined, and a practical part, which describes qualitative research at a specific lower - secondary school, in which two questionnaires with semi-structured questions, but mainly with open questions, were used. The elementary school *Základní škola Jablonec nad Nisou - Kokonín* was selected for the research investigation. The aim of the work is to find out how teachers reward pupils, what types of rewards they use and how these rewards are perceived by pupils. Another goal is to analyse what knowledge students have about praise and other rewards resulting from the school law and also from the school rules, compared to the knowledge about disciplinary measures in the school law and school rules. Furthermore, the thesis examines what official praise means to pupils and how many pupils have already received praise. In the same way, the thesis evaluates whether pupils work better if they have a promised reward. The most used type of reward is a verbal reward. Both teachers and students agreed on this. For 75% of pupils, the class teacher's praise means a lot, for 25% it means nothing. More pupils know that disciplinary sanctions are written about in the school rules and school law than about praise and other awards. The research shows that it depends when and what kind of individual is rewarded and whether the promised reward will cause him to perform better or vice versa.

KEYWORDS

rewarding, definition of reward, types of rewards, motivation, lower – secondary school, school law, code of conduct, dopamine

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	10
1 Problematika odměn	10
1.1 Definice odměny	10
1.2 Psychologické směry zmiňující problematiku odměňování	11
1.2.1 Behaviorismus	11
1.2.2 Kognitivní psychologie	11
1.2.3 Kognitivně – behaviorální terapie	11
1.3 Odměňování ve výchově	12
1.4 Druhy odměn	13
1.5 Zásady odměňování	14
1.6 Rizika odměňování	14
1.6.1 Tendence podvádění	16
1.7 Pohled alternativních pedagogických směrů na odměňování	16
1.7.1 Montessori pedagogika	16
1.7.2 Waldorfská pedagogika	17
2 Motivace	18
2.1 Motivace žáků	18
2.2 Jak motivovat žáky ke studiu	20
3 Reakce v mozku na odměnu	21
3.1 Co je dopamin	21
3.2 Nemoci spojené s nízkým nebo vysokým podílem dopaminu	22
3.3 Drogy a dopamin	22
3.4 Dopamin a potraviny	23

3.4.1	Sladkost jako odměna.....	23
4	Zahraniční výzkumy	25
4.1	Změny množství dopaminu v mozku.....	25
4.2	Otázka slíbené odměny	26
4.3	Výzkum na opicích	26
5	Pojetí odměn v oficiálních dokumentech	28
5.1	Školský zákon	28
5.1.1	Výchovná opatření.....	28
	Praktická část.....	31
6	Metodologie výzkumu.....	31
6.1	Škola od roku 1780 až po současnost	31
6.2	Dokumenty vybrané základní školy	31
6.2.1	Školní řád.....	31
6.2.2	Pravidla hodnocení žáků.....	32
6.3	Kvalitativní výzkum	33
6.4	Polostrukturovaný dotazník	33
6.5	Cíle výzkumu.....	33
6.5.1	Hlavní cíle	33
6.5.2	Vedlejší cíle	33
6.6	Respondenti	34
6.6.1	Učitelé.....	34
6.6.2	Žáci.....	34
6.7	Průběh výzkumu	35
6.8	Dotazník.....	36
6.8.1	Otázky.....	36

6.8.2	Otázky pro učitele a jejich odpovědi	36
6.8.3	Otázky pro žáky a jejich odpovědi	40
6.9	Interpretace výsledků výzkumného šetření.....	48
Závěr.....		52
Seznam použitých informačních zdrojů		53
Seznam příloh.....		56
Seznam grafů		63

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou odměňování žáků na druhém stupni vybrané konkrétní základní školy. Žáci, potažmo děti jsou odměňováni a trestáni už od dob historických. V současné době existují různé pohledy na odměňování dětí. Tradiční pedagogika vidí odměny stále jako samozřejmou součást výchovy, oproti tomu některé alternativní pedagogické přístupy odměňování kritizují. Neméně důležitý je vědecký pohled na činnosti mozku v případě slíbené odměny.

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou. V první části je popsána problematika odměn z pohledu tradiční pedagogiky, alternativní pedagogiky a z pohledu vědy. Na konci teoretické části jsou popsány části oficiálních dokumentů, které se zabývají odměňováním.

Na začátku první části je definována odměna různými pedagogickými představiteli, v další podkapitole je odměňování popisováno psychologickými směry jako jsou behaviorismus a kognitivní psychologie.

Výchova doma a výchova ve škole formuje dítě společně, a proto i postoje k odměňování z hlediska výchovy rodičů mohou mít vliv na chování dítěte při odměňování ve škole, z toho důvodu se jedna podkapitola první kapitoly věnuje tomuto tématu. Všechno má své výhody, nevýhody a také přináší některá rizika, ta jsou popsána v další podkapitole. Druhá kapitola se zabývá vnitřní a vnější motivací a to, jak se tyto dva typy motivace mohou doplňovat v průběhu vyučovacích hodin.

Třetí kapitola se zaměřuje na procesy v mozku, ke kterým dochází při odměňování. Je zde představen zásadní hormon, který se při odměňování vylučuje, dopamin. Ten je při vědeckém zkoumání v oblasti odměňování zásadní. Množství vyplaveného dopaminu má totiž podle vědců zásadní vliv na kognitivní schopnosti jedince při konání určitého úkolu.

Čtvrtá kapitola se zabývá konkrétními výzkumy, které se touto problematikou zabývají. Poslední kapitola teoretické části popisuje školský zákon, a to zejména část zabývající se výchovnými opatřeními, kde lze nalézt i část o pochvalách a jiných oceněních.

V praktické části je přiblížena metodologie výzkumu. Ten probíhal na Základní škole Jablonec nad Nisou – Kokonín, jejíž historie je popsána v šesté kapitole spolu s jejím

školním řádem, ze kterého je jasně patrné, že části o pochvalách a jiných oceněních jsou doslovně přejaté ze školského zákona. Šestá kapitola se zaměřuje na cíle výzkumu, respondenty a na průběh výzkumu.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jakým způsobem a jak často se na zvoleném druhém stupni konkrétní základní školy odměňuje z pohledu učitelů i žáků. Další otázkou je, zda má škola na odměňování nějaký svůj vlastní vnitřní systém, a jaké povědomí o pochvalách a jiných oceněních žáci mají ve srovnání se znalostmi o kázeňských opatřeních. Jedním z vedlejších cílů je zjistit, jaký vliv má slíbená odměna na motivaci a výkon žáka z pohledu žáka i vyučujícího, v porovnání s již provedenými vědeckými výzkumy. Respondenti, žáci a učitelé popisují i to, zda vnímají známky jako druh odměny nebo spíše hodnotící prostředek, a co pro koho znamená oficiální pochvala, ať už třídního učitele nebo ředitele školy.

Teoretická část

1 Problematika odměn

Odměny a tresty patří mezi nejběžnější výchovné prostředky v behavioristickém přístupu. Oproti tomu individuální a humanistická psychologie odměňování a trestání odpírá.

Podle Čapka (Čapek, 2014, str. 38) odměna reguluje chování ve školním prostředí.

- *Odměna zvyšuje frekvenci chování, které k ní vede.*
- *Když chování neposilujeme, jeho četnost vyhasíná.*
- *Žák v očekávání odměny zvýší výskyt odměňovaného chování.*
- *Podle výzkumů má pochvala silnější účinek než trest.*
- *Žák, kterého si nevšímáme, má horší výsledky než žák chválený nebo káraný. Opakovaná pochvala zvyšuje výkon, opakované kárání jej snižuje.*
- *Toto zvyšování a snižování výkonu platí markantněji u slabších žáků.*
- *Úzkost žáků není závislá na momentálním kárání nebo chválení ale na předchozí zkušenosti.*

1.1 Definice odměny

Odměnou je to, co dítě jako odměnu přijímá. (Matějček, 2012, str. 30). To, co vychovatel za odměnu pokládá, nemusí být odměnou pro dítě.

Podle Čapka (Čapek, 2014, str. 38) je odměna *takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší vychovanému radost a uspokojení některých jeho potřeb.*

Podle Koláře a Šikulové (Kolář, Šikulová 2005, str. 105) je *pozitivní hodnocení takové, jehož prostřednictvím učitel chválí žáka za jeho chování, výkon, provedené řešení. Jde o takové hodnocení, kdy je takovéto ocenění spojeno i s prožitkem úspěchu, s pocitem uspokojení.*

1.2 Psychologické směry zmiňující problematiku odměňování

1.2.1 Behaviorismus

V první polovině 20. století se v Americe hodně rozvíjel psychologický směr behaviorismus. Hlavní představitel, John B. Watson, tvrdil, že hlavním cílem psychologie by mělo být zkoumání pozorovatelného chování. Věřil, že téměř všechno chování je výsledkem podmiňování. Pokud chválíme žáka za aktivitu v hodině, zvyšujeme tak pravděpodobnost, že se příště bude chovat stejně nebo podobně.

Behaviorismus je také nazýván S R psychologie podle užívání pojmů stimul a reakce. Představitelé tohoto psychologického směru se zabývali chováním, které je podmíněno nějakou reakcí. Lidská mysl pro vědce představovala neprozkoumatelnou část člověka. Behavioristé kladli důraz na vliv učení, jelikož pro ně představovalo rozhodující význam pro formování osobnosti člověka. Někteří představitelé dokonce tvrdili, že člověk je formován pouze vnějšími stimuly, a to odměnou nebo trestem.

Za představitele behaviorismu jsou považováni kromě Johna B. Watsona také Burrhus Frederic Skinner, který se zabýval například operativním podmiňováním.

V současnosti je zřejmé, že vlivů na formování člověka je mnohem více, než tvrdili ortodoxní představitelé behaviorismu.

1.2.2 Kognitivní psychologie

Piagetova teorie morálního vývoje se také dotýká odměňování a trestání. V teorii je rozlišována morálka na autonomní a heteronomní. L. Kohlberg později tuto teorii ověřoval a morální vývoj jedince rozdělil do 6 stupňů. První stupeň v předkonvenčním stádiu se zabývá odměnami a tresty. L. Kohlberg tvrdí, že na základě trestu je dítě schopné rozpoznat, co je považováno za špatné a to, po čem bylo odměněno, je chování správné. Jestliže je tedy špatné chování odměněno, nebo nepotrestáno, je tedy podle této teorie považováno dětmi za správné.

1.2.3 Kognitivně – behaviorální terapie

Mezi základní principy kognitivně – behaviorální terapie patří klasické podmiňování, operativní podmiňování a sociální učení.

Klasické podmiňování bylo popsáno I. Pavlovem, který své poznatky získal ze svých pokusů na psech. Využíval asociace mezi nepodmíněným a podmíněným podnětem. K tomu, aby klasické podmiňování bylo dlouhodobě funkční, je potřeba ho stále posilovat, protože bez toho hrozí vyhasnutí. Z toho například vychází již zmíněný John B. Watson.

1.3 Odměňování ve výchově

Matějček (Matějček, 2012) píše o tom, že nejen rodiče často jednájí v odměňování spontánně a to, že dítě odměnili za něco například zmrzlinou, si uvědomí až později. Rodiče nejsou jediní, kdo ve výchově často jednájí podle temperamentu. Zejména začínající učitel může stejně nerozvázně, spontánně, jednat při odměňování žáků.

Matějček tvrdí, že je ve škole mnohem účinnější dítě před chybou zadržet, zvýšit jeho pozornost a případně mu dopomoci a vyjádřit pochvalu než ho nechat udělat spoustu chyb, které poté učitel zkritizuje. Odměna je účinnější než trestání. Trest v dítěti může vyvolávat jistou formu strachu, při kterém se žák hůře učí. Nahrazení systému donucovacích prostředků prostředky povzbuzujícími má zajistit změnu chování jedince a zlepšit školní výsledky.

Výchovné prostředky je nutné upravit podle jednotlivce, zejména pro tělesně či mentálně znevýhodněné dítě. Každé dítě v učitelovi provokuje jiné jednání, a proto se může stát, že z toho důvodu učitel reaguje na každé dítě jinak, i když si obě děti zaslouží být odměněny stejným způsobem.

Odměňování a trestání různých jedinců záleží také na aktuálním rozpoložením vychovatele a na jeho osobnosti. Učitel by měl být objektivní ať jde o jakékoli jednání vůči žákům, ale je také jisté, že učitel jiným způsobem odměňuje vlastní děti doma než děti ve škole.

Nezáleží jen na současné náladě vychovatele, ale také na duševním rozpoložení dítěte v dané situaci. I když učitel zná nazpaměť všechny pedagogické příručky, jeho osobnost je ve výchovném stylu rozhodující. Je nutné s vývojem dítěte přizpůsobovat i jeho odměňování. To, co pro dítě bylo odměnou dříve, nemusí být pro něho odměnou později. Očekáváme, že když je určité chování správně odměněno, má to dobrý vliv na chování budoucí. Aby měla odměna výchovnou hodnotu, musí po ní dítě toužit, musí ji chtít. K tomu, aby byla odměna

správně určena, je nutné, aby vychovatel toho, koho odměňuje, ať už je to jedinec či kolektiv, dobře znal.

Podle Gageho a Berlinera je potřeba odměňovat ihned v situaci, kdy se dítě učí. Zpočátku odměňujeme i velmi malý úspěch, častěji a malou odměnou. Odměňována by měla být určitá činnost, ne uposlechnutí příkazu. Méně oblíbená činnost se dá posílit oblíbenými podmínkami, například příjemným prostředím. Také se dá využít úmluvy nebo smlouvy mezi učitelem a žákem, z čehož je jasné, za jakou činnost bude žák odměněn a čím bude odměněn.

Říká se, že žáci ze začátku nástupu do školy potřebují být více odměňováni, neboť potřebují vysokou vnější motivaci. Později si začnou uvědomovat vnitřní hodnoty učení, a tím jim vzroste vnitřní motivace.

1.4 Druhy odměn

Podle Matějčka (Matějček, 2012, str. 30) jsou 3 vrstvy výchovných odměn:

1. *Tělesná (fyziologická) vrstva tělesné příjemnosti*

Odměna je hmatatelná nebo chutnatelná nebo viditelná. Například jde o pohlazení nebo pytlík bonbonů.

2. *Duševní, psychologická, citová vrstva, kde je odměnou například pochvala či uznání.*

3. *Duchovní vrstva, kde je odměnou soucítění, láska, obdiv a vděčnost.*

Robert Čapek (Čapek, 2014, str. 49) dělí odměňování do 3 různých částí.

- *Pochvala pozitivních prvků, šikovnosti, pracovitosti, dobrého nápadu.*
- *Hodnocení jeho činnosti.*
- *Vyjádření spokojenosti s prací žáka, ocenění jeho přístupu a spolupráce atd.*

Čapek dává důraz na to, aby byl každý řák odměňován nezávisle na výkonu ostatních žáků ve třídě. Často se stává, že jsou odměňovány pouze nejlepší výkony ze třídy. Pozitivní reakce, pochvaly by měly ve škole rozhodně převažovat nad reakcemi negativními.

Podle Čapka by měl učitel odměňovat žáky každou vyučovací hodinu. Popisuje následující úrovně odměňování (Čapek, 2014, str. 52) :

- *Průběžné pochvaly, úsměvy, souhlasné projevy v průběhu činnosti.*
- *Pozitivní hodnocení různých fází hodiny, které tak uzavírá.*
- *Odměny na konci aktivity (vyučovací hodiny), které mohou (a měly by být) oficiálnějšího rázu – například jedničky.*

Čapek také tvrdí, pochvaly průběžné mají obvykle větší účinnost než pochvaly oficiální, při níž se někdy žáci mohou stydět.

Podle Čápa (Čáp, 2001):

- Pochvala, úsměv, projev sympatie, projev kladného hodnocení nebo kladného emočního vztahu
- Věcný dárek (diplom, cena, trofej)
- Umožnění činnosti nebo zážitků
- Znamka

V knize Respektovat a být respektován autoři rozlišují pochvalu od ocenění (pozitivní zpětné vazby). Pochvalu definují jako *hodnocení osoby, jejích kvalit, jejích vlastností*. (Nováčková, J. & Nevolová, D., 2020, str. 284)

1.5 Zásady odměňování

Nejnámějším typem odměny ve školním prostředí je pochvala. K tomu, aby tento typ odměny správně fungoval, je podle Čapka (Čapek, 2014) potřeba dodržovat některé zásady:

- Četnost pochval by se měla postupně snižovat.
- Správně přiřadit k jednotlivým činům druh pochvaly.
- Pochvaly by se neměly oddalovat, zejména u mladších školních dětí, které žijí v přítomnosti.
- Spojení pochvaly s činem.

1.6 Rizika odměňování

Žáci by měli být chváleni nezávisle na jejich věku. Samotné odměňování se ale nesmí přehnat, aby u žáků nevznikla závislost na pochvalě. Pochvala by měla zůstat pouze jednou

z motivací, ale ne samotným cílem učení. Pozitivní chválení pomáhá nejen s výsledky ve škole, ale také s adaptací na jiné prostředí a socializací ve třídě.

Thomas Gordon ve své knize *Výchova bez poražených* (Gordon T., 2017) představuje několik situací, kde odměňování u žáků z nějakého důvodu není motivací a nefunguje. Někteří žáci se z různých důvodů rozhodnou, že daný úkol nesplní, i když si uvědomují, že tím pádem nebudou odměněni. Autor například popisuje situaci, kdy žák v aktivitě nechce pokračovat a tvrdí, že je to pro něho těžké, aniž by danou činnost zkusil. Další příběh vypráví o žákovi, kterému se ostatní smějí, že mu něco nejde, a tak aktivitu vzdá. Thomas Gordon proto navrhuje alternativní řešení v případech, kdy odměňování není dostatečnou motivací k dokončení úkolu.

Jedním z rizik odměňování může být i nevhodná manipulativní formulace pochvaly, které nemá na žáka stejný vliv jako pochvala podaná opravdově a lidsky.

Naslouchání je podle Thomase Gordona jednou z nejdůležitějších dovedností učitele.

Rizika odměn (Nováčková, J. & Nevolová, D., 2020, str. 280)

- Snižuje vnitřní motivace
- Devaluje žádanou činnost
- Blokuje tvořivost
- Zhoršuje kvalitu činnosti
- Mění chování, nikoliv postoje

U pochval dochází většinou k zobecňování, vyvozování stálé charakteristiky z jedné příkladové situace. Toto vede často od zobecňování až k přehánění. Ten, kdo pochvalu uděluje, také často zmiňuje svou radost z výsledku pochváleného. Z toho vzniká pocit, že dítě má dělat to, čím potěší toho druhého, nadřazeného. Může se stát, že chválená činnost, která původně vzešla z vnitřní motivace dítěte, se stane prostředkem pro získání další pochvaly. Vnitřní motivace z tohoto důvodu slábne či úplně zaniká, jestliže není poblíž člověk, který by mohl dotyčného pochválit.

1.6.1 Tendence podvádění

Výzkum (Kotaman H., 2016) byl zaměřený na děti v mateřských školách, které měli za úkol vyřešit hádanku. Ty děti, kterým byla předem slíbená odměna – lízátko, vykazovaly větší sklony k podvádění než skupina dětí, kterým odměna slíbená nebyla. Výzkumníci při tomto výzkumu dospěli k závěru, že používání odměn jako vzdělávacího nástroje může u dětí zvýšit tendenci podvádět.

Mezi socioekonomickým zázemím dítěte a podváděním nebyla určena žádná spojitost. Byla ovšem objevena spojitost s věkem dítěte. Čím bylo dítě starší, tím víc rostla tendence k podvádění. Tento výzkum byl ve shodě s výsledky výzkumů (Evans & Lee, 2013; Evans et al., 2011), kde bylo dokázáno, že tendence lhaní se u dětí zvyšuje s věkem. Při vyhodnocování výzkumu se bral zřetel také na styl rodičovské výchovy jednotlivých dětí, které se experimentu účastnily. Překvapivě různé styly výchovy neměly na tendenci podvádění u dětí žádný vliv.

Tato studie je zvláště důležitá pro učitele raného dětství, pro politiky a rodiče. Jak již bylo zmíněno výše, paradigma odměna-trest je stále široce používaným vzdělávacím nástrojem. Odměny jsou stále používané s cílem nasměrovat děti k chování, které si dospělí přejí nebo které je považováno za dobré. Autoři studie (Kotaman H., 2016) tvrdí, že by měli být podporované kampaně, které seznamují jak rodiče, tak učitele s možnými riziky odměňování zejména u dětí v mladším školním věku.

1.7 Pohled alternativních pedagogických směrů na odměňování

1.7.1 Montessori pedagogika

Montessori pedagogika se odměnám a trestům zcela vyhýbá. Montessori pedagogika klade důraz na to, jak s dětmi mluví. Není podporováno bezmyšlenkovité chválení, upřednostňuje se popis dané činnosti, kterou dítě zvládlo. Někdy ani to není potřeba, protože dítě si zvládnutí samo uvědomuje a má ze zvládnutí daného úkolu radost i bez toho, aniž by bylo chváleno. Dítě pro učení potřebuje pocit úspěšnosti a sebeuspokojení ze své práce. Neustálé hodnocení, ať už pozitivní nebo negativní, dítě omezuje. S pochvalou se tedy zachází přiměřeně, aby dítě nebylo na pochvalě závislé. Montessori škola se snaží, aby dítě něco dělalo pro sebe, a ne pro uspokojení představ dospělého, pro pochvalu či známky. Pochvala

je nutná v případě dítěte, které má nízké sebevědomí a malou sebedůvěru v sebe sama. Později se dá i u tohoto dítěte chválení omezit. V Montessori školách se hodnotí slovně.

1.7.2 Waldorfská pedagogika

Ve waldorfských školách žáci nejsou stejně jako v Montessori školách motivováni známkami. Vysvědčení na konci školního roku je zpracováno formou slovního hodnocení učitelů, které popisuje *přednosti i nedostatky dítěte, jeho pokroky i obtíže v uplynulém školním roce* (AWŠ, 2008). Ve waldorfských školách se dává důraz na spolupráci mezi dětmi více než na osobní soutěživost.

2 Motivace

2.1 Motivace žáků

Školní úspěšnost je zcela jistě ovlivněna motivací žáků. Pracovat s motivací je pro učitele jeden z nejnáročnějších úkolů. Motivace se dá ovlivňovat správně zvoleným učivem a i způsobem, jakým učitel danou látku vykládá. Neméně důležité jsou metody a formy využívané při výuce. V neposlední řadě je důležité, jak učitel se žáky během hodiny komunikuje, ať už verbálně nebo neverbálně. Je zcela jasné, že učitel potřebuje získat žákovu pozornost, aby u něho mohl vzbudit zájem o dané téma. Také je důležitý vztah mezi učitelem a probíranou látkou. Učitel, který sám dané látce moc nerozumí nebo zrovna tuto část problematiky nerad prezentuje, může svůj záporný postoj přenést během vyučování i na žáky.

Nedostatek motivace může u žáků způsobovat horší koncentraci, krátkou výdrž u učení a špatné studijní výsledky. Motivace může mít dva zdroje, a to vnitřní (interní) potřeby a vnější (externí) popudy. Vnitřní zdroj motivace je součástí sekundární potřeby člověka – psychické. Potřeby se podle Maslowovy teorie dají hierarchicky seřadit, avšak někteří jedinci mohou mít svou *pyramidu potřeb* trochu jinou.

Vnitřní motivace způsobuje, že žák uspokojuje své potřeby tím, že našel zdroj poznání, je uspokojován samotným učícím procesem. Žák je v tomto případě zvědavý, snaží se o chápání všech souvislostí konkrétního učiva. V případech, kdy některá část z učiva žáka tolik nezaujme, přichází vnější motivace, která způsobí to, že žák se učí, protože musí nebo protože ho čeká odměna anebo protože se tím vyhne trestu. Autorka (Pavelková I., 1989) uvádí několik příkladů vnější motivace *dárek, pochvala, přijetí na vysokou školu nebo získání prestižního zaměstnání*.

Některé pedagogické směry jsou proti vnější motivaci a tvrdí, že vnější motivace *zabíjí* motivaci vnitřní, ale výzkum (Deci a spol., 1991) nepotvrdil, že by to byla pravda. Vědecké výsledky ukázaly, že vnitřní a vnější motivace se mohou skvěle doplňovat. Zejména jde o případy, kdy člověk něco potřebuje vědět, aniž by se o to dostatečně sám od sebe zajímal.

Isabella Pavelková (Pavelková I., 1989) vyjmenovává ve své práci několik okolností, které mohou komplikovat motivační procesy:

- *Uspokojení nějaké potřeby může být blokováno (frustrováno).*
- *Většinu potřeb nemůžeme uspokojit hned – je nutný odklad uspokojení či stanovení dílčích cílů.*
- *Může být současně vzbuzeno více potřeb najednou – vznikají motivační konflikty.*
- *Motivační procesy jsou těsně provázané s poznávacími procesy. Poznávací procesy se projevují v zaměřenosti vnímání a myšlení, snění ve směru aktualizovaných potřeb. A naopak to, zda bude nějaká potřeba aktualizována, je do značné míry podmíněno tím, co všechno jedinec ví, jaké má zkušenosti*

Je nutné přihlédnout na fakt, že není možné motivovat všechny žáky stejnou formou a ve stejnou dobu. Na někoho může působit nějaká forma motivace více a na někoho méně. Pro učitele je důležité si tento fakt uvědomit, mluvit o tom se žáky a vytvořit třídu, kterou vyučuje, motivaci *na míru* – motivaci poznávací, výkonovou a sociální. Vyučovací hodina by měla žákovi umožnit naplnit potřeby poznávání, potřeby výkonové a potřeby sociální. Potřeby poznávání se dají získat z nových poznatků a z procesu, kdy dítě prohlubuje své znalosti a propojuje již získané znalosti. Potřeby výkonové se dají naplnit při tom, když dítě dostane nějaký úkol, ať už ve spolupráci s ostatními či sám. Úkol by měl mít přiměřenou obtížnost. Poslední potřeby, a to sociální, se žákovi naplňují během interakce s ostatními žáky nebo učitelem během vyučovací hodiny. Kromě toho je nutné si uvědomit, že učitel by sám měl být motivován k tomu být co nejlepším učitelem.

Na motivaci žáků se dá nahlížet i z hlediska krátkodobého nebo dlouhodobého. Do krátkodobé motivace se řadí motivace zaměřená na zájem žáka o konkrétní učivo. Je potřeba podporovat přirozené vlastnosti žáka jakou je zvědavost nebo potřeby jako potřeba být kompetentní a například potřeba autonomie. V dlouhodobém měřítku motivace je důležité podle Pavelkové a dalších autorů (Rheinberg a spol., 2001) podporovat rozvoj zájmu žáka, jeho vůli a podporovat hloubku zaujetí činností neboli nerušit žáka v případě, kdy se dostane do *flow*.

Flow je *duševní stav, při kterém je osoba ponořena do určité činnosti tak, že nic jiného se jí nezdá důležité, okamžik, kdy se její tělo nebo mysl vzepne k hranicím jejích možností ve vědomé snaze dosáhnout něčeho obtížného, co stojí za to* (Mihaly Csikszentmihalyi, 2005).

2.2 Jak motivovat žáky ke studiu

V roce 2010 proběhlo dotazníkové šetření na 27 pilotních školách s cílem zjistit, jak učitelé motivují své žáky ke studiu a jak je vedou k odpovědnosti. Učitelé se shodli na tom, že je náročné motivovat žáky v předmětech, které je nebaví, nezajímají.

Z výsledků šetření vyplynulo, že největší motivací pro žáky je pochvala učitele a kladné hodnocení jeho aktivit. Je důležitá osobnost a kreativita učitele, klima ve třídě, vzájemné vztahy mezi spolužáky a učitele s žáky.

U žáků je oblíbená tzv. zážitková pedagogiky, kdy jsou žáci aktivně zapojováni do výuky a pomocí vlastního zážitku, zkušenosti se učí něco nového. Další oblíbenou metodou je diskuse na konkrétní téma, která může navazovat i na nějakou besedu či film.

K odpovědnosti žáky vede jak samostatná, tak týmová práce, kterou musí prezentovat, obhájit před třídou či vyučujícím. V týmové práci se žák učí odpovědnosti tím, že jeho úkol v týmu navazuje na úkol někoho dalšího, každý z týmu je důležitý a nepostradatelný pro dokončení úkolu. Důležitá je také zpětná vazba učitele na odvedenou práci žáka, a to nejlépe při přítomnosti obou, kdy žák dostane možnost si chyby opravit. Nejen hodnocení učitele, ale i tzv. autoevaluace (sebehodnocení) je pro žáka přínosné. Uvědomění si vlastních silných a slabých stránek může žáka motivovat ke zlepšení.

Jednou z nejdůležitějších motivací je možnost využití učiva v praxi, ať už hned nebo v budoucnu. Sami učitelé někdy mívají problém žákovi vysvětlit, k čemu dané znalosti v budoucnu využije.

3 Reakce v mozku na odměnu

3.1 Co je dopamin

Při tvorbě této podkapitoly bylo čerpáno ze článku *Dopamine* (Cleveland Clinic, 2022). Dopamin je neurotransmitter vytvořený v mozku. Můžeme ho nazvat centrem odměny v mozku. Vysoké nebo nízké hladiny dopaminu jsou spojeny s onemocněními včetně Parkinsonovy choroby, syndromu neklidných nohou a poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD).

Dopamin funguje jako chemický posel, který přenáší zprávy mezi nervovými buňkami z mozku až do zbytku těla. Dopamin působí také jako hormon, který je vytvářen nadledvinami, malou žlázou ve tvaru klobouku, která se nachází na vrcholu každé z ledvin. Dopamin hraje roli v mnoha tělesných funkcích.

Jako neurotransmitter se dopamin podílí na:

- Pohybu
- Paměti
- Příjemné odměně a motivaci
- Chování a poznávání
- Pozornosti
- Spánku a vzrušení
- Náladě
- Učení se
- Laktaci

Dopamin také způsobuje uvolnění krevních cév. Zvyšuje odstraňování sodíku (sůl) a moči z těla. Snižuje produkci inzulínu ve slinivce břišní. Snižuje aktivitu lymfocytů v imunitním systému.

Dopamin je známý jako hormon „dobré nálady“. Zprostředkovává pocit potěšení. Také přináší motivaci něco dělat, když má člověk radost. Zároveň se uvolňuje do krevního oběhu v situacích, kdy je člověk ve stresu, v situaci známé jako *bojuj nebo uteč*.

Lidský mozek je evolučně nastavený tak, aby vyhledával znovu a znovu situace, kdy se vyplavuje v mozku dopamin. Ten se uvolňuje při takových činnostech, které lidi potřebují dělat, aby přežili – jíst, pít, bojovat o přežití nebo se rozmnožovat.

Člověk se cítí jinak podle toho, kolik má dopaminu vyloučeno. Jestliže je dopamin v rovnováze, člověk se cítí šťastný, motivovaný a soustředěný.

3.2 Nemoci spojené s nízkým nebo vysokým podílem dopaminu

Odborníci z Cleveland Clinic (Cleveland Clinic, 2022) popisují vliv dopaminu na nemoc, a naopak vliv nemoci na množství dopaminu. Pokud je dopamin nízký, člověk se cítí spíše unavený, nemotivovaný, nešťastný. Někomu to může způsobit i ztrátu paměti, časté změny nálady, problémy se spánkem a problémy s koncentrací.

Jestliže má někdo velmi vysokou hladinu dopaminu, cítí se euforicky, nabitý energií, ale zároveň může být roztěkaný nebo agresivnější a také se u něho můžou projevit poruchy spánku.

Mnoho nemocí je spojeno s vysokou nebo nízkou hladinou dopaminu. Není jisté, zda vysoká nebo nízká hladina dopaminu způsobuje onemocnění nebo onemocnění způsobuje změnu hladiny dopaminu. Není možné nahlížet na dopamin izolovaně od jiných neurotransmiterů nebo jiných chemikálií v mozku nebo těle. Všechny se vzájemně ovlivňují a nelze přesně určit, kdo koho a jak moc ovlivňuje.

Nemoci spojené s nízkou hladinou dopaminu jsou například porucha pozornosti a hyperaktivita (ADHD), Parkinsonova choroba, syndrom neklidných nohou. Nemoci spojené s vysokou hladinou dopaminu jsou obezita a závislost. Existují i nemoci, které jsou spojené jak s vysokou, tak nízkou hladinou dopaminu, a to například schizofrenie. Velké množství dopaminu u této nemoci způsobuje bludy a halucinace. Léky na tyto nemoci se snaží vyrovnat hladinu dopaminu.

3.3 Drogy a dopamin

Drogy nadměrně stimulují centrum odměny mozku podle (Cleveland Clinic, 2022). Postupem času při opakovaném užívání drog se určitá oblast mozku stává méně citlivou, a tak je nemožné cítit poté stejný pocit z něčeho jiného než z drog. Současně se další oblast

mozku stává citlivější na pocity abstinence, jako je úzkost a podrážděnost. Takže po pominutí účinků drogy vzniká nepohodlí, kterého se chce závislý člověk zbavit. Vzniká začarovaný kruh.

3.4 Dopamin a potraviny

Když jedinec dělá něco příjemného, lidský mozek uvolňuje velké množství dopaminu. Jedinec se cítí dobře a hledá možnosti, jak se znovu cítit, tak příjemně. To je důvod, proč je nezdravé jídlo a cukr tak návykový. Tyto potraviny spouštějí uvolnění velkého množství dopaminu do mozku, což navodí člověku příjemný pocit, kterého chce znovu dosáhnout.

Existují potraviny, jejichž složení přispívá v těle ke správné tvorbě dopaminu. Jde o potraviny s vysokým obsahem hořčiku a o potraviny, které jsou bohaté na tyrosin. V těle se hořčík s tyrosinem dostane do mozku, kde se přemění na dopamin. Mezi potraviny, o kterých je známo, že zvyšují dopamin, patří kuřecí maso, mandle, jablka, avokádo, banány, řepa, čokoláda, zelená listová zelenina, zelený čaj, fazole, ovesné vločky, pomeranče, hrášek, sezamová a dýňová semínka, rajčata, kurkuma, meloun a pšeničné klíčky.

Mezi aktivity, při kterých dochází ke zvýšení hladiny dopaminu, patří cvičení, meditace, jóga, masáže, procházky v přírodě, čtení knihy, čas s přáteli nebo s domácím mazlíčkem, ...

3.4.1 Sladkost jako odměna

Někteří lékaři (Brázdová T. a spol., 2018) se spojili ke vzniku článku *Sladkosti nejsou odměna*, který je umístěný na webových stránkách Globopolu. Globopol sdružuje lékaře a snaží se otevírat aktuální témata dotýkající se lidského zdraví.

Na začátku článku lékaři popisují složení sladkostí a jejich dopady na zdraví. Setkávají se v ordinaci s dětmi i s rodiči, od kterých se dozvídají, že v současné době ve školkách i školách je stále běžné odměňovat děti sladkostmi.

Lékaři nedoporučují podávat dětem cukr z mnoha důvodů. Nadměrná konzumace sladkostí způsobuje obezitu, rozvoj inzulínové rezistence, kardiovaskulární nemoci, nealkoholové ztučnění jater, poškození zubů i rozvoj diabetu 2. typu. Ze zdravotního hlediska sladkosti přinášejí zdravotní rizika.

Lékaři zmiňují, že odměňováním, ať už sladkostmi či něčím jiným, je pro dítě snižována atraktivita dané činnosti. Motivace v tom případě nevychází z dítěte, jelikož dítě dělá danou činnosti pro získání odměny. Tvrdí, že vnější motivace snižuje výkon a dítě není schopné složitě a kreativně myslet. Odměna také vede k soutěživosti mezi dětmi a k neklidnému prostředí, které pak už není vhodné k soustředění na práci a učení. Dalším negativním dopadem může být fixace návyku dítěte na to, že všechno, co dělá, dělá pro odměnu samotnou. Tím se u dítěte tlumí jeho přirozená zvědavost a radost z činnosti samotné. Je možné předpokládat, že dítě, které bylo odměňováno sladkostmi, bude v budoucnu mít tendence se odměňovat zase sladkostmi.

K rozporu dochází, když někteří rodiče doma sladkosti nemají a dítě je dostává ve výchovném zařízení. Nemluvě o tom, že se dítě ve škole učí o škodlivosti cukru a pak jej i přesto dostává – za odměnu, na soutěžích a na školních akcích. Rodiče nemohou mít přehled o tom, co dítě dostane například ve škole.

Sladké potraviny nejenže dlouhodobě škodí, po požití způsobují prudké zvýšení glykemie a následné rychlé snížení, což způsobuje změnu chování a to nervozitu, nesoustředěnost a zvýšenou dráždivost.

Lékaři navrhují vložit do školního řádu doporučení k nekonzumaci sladkostí ve škole. Také by si hned na začátku roku měli rodiče a učitelé ujasnit přístup k těmto sladkým odměnám, nejlépe informovat rodiče o tom, že škola sladkostmi neodměňuje a že není vhodné, aby žáci do školy například ke svačině sladkosti nosili.

4 Zahraniční výzkumy

4.1 Změny množství dopaminu v mozku

Je známo, že motivace odměnou zlepšuje kognitivní kontrolu (Hofmans, L., van den Bosch, R., Määttä, J.I. et al., 2020), ale byly zpozorovány i škodlivé účinky dopaminu způsobené jeho předávkováním. Aarts a kol. (2014) během výzkumu v Holandsku prokázali rozdíl mezi jedinci s nízkým obsahem dopaminu a jedinci s vysokým obsahem dopaminu. Když slíbili odměnu (v tomto případě peněžitou) jedinci s nízkým obsahem dopaminu, zvýšila se jeho kognitivní schopnost – výkon a soustředění. Oproti tomu, když byla slíbena odměna před vykonáním činnosti jedinci, který již v tu chvíli měl vysoký podíl dopaminu, jeho kognitivní schopnosti se zhoršili. Vědci předpokládají, že pokud se v těle objeví více, než je optimální množství vyplaveného dopaminu, dojde k předávkování a kognitivní schopnosti jedince se zhorší.

V jiném článku (University of Rochester Medical Centre, nedatováno) se píše také o problému s odměňováním dětí pomocí nezdravého jídla. Nejenže rodiče využívají sladkostí jako odměn, někdy je i odírají například v situacích, kdy dítě nesplnilo něco, co mělo. V této situaci se pro dítě zakázání sladkostí stává trestem.

Někteří rodiče využívají těchto odměn a trestů a zároveň se snaží své děti naučit zdravým stravovacím návykům. Děti by měl jíst vyváženě a v době, kdy mají hlad. Jídlo jako odměna ale přichází v dobu, kdy dítě hlad mít nemusí. Nejenže tedy dítě přijímá do těla něco nezdravého, ještě je povzbuzováno jíst v době, kdy nepotřebuje.

Dospělí dětem říkají, co by měli a neměli jíst, ale zároveň jim ukazují nezdravé jídlo jako odměnu v případech, kdy dítě něco dokázalo nebo něco slaví. Dítě má pak propojené pocity radosti s nezdravým jídlem. Toto jídlo také představuje něco výjimečného, zajímavého a tím pádem i přitažlivého.

Článek (University of Rochester Medical Centre, nedatováno) nabízí alternativní odměny, které nesouvisí s jídlem a zároveň posilují u dítěte správné chování. Je to třeba společný výlet nebo nějaká společná oblíbená aktivita, popřípadě dárek ve formě výtvarných potřeb či něčeho dalšího užitečného.

4.2 Otázka slíbené odměny

Otázka slíbené odměny je rozebírána ve článku (Fadelli I., 2021). Učení za odměnu je proces, jehož prostřednictvím lidé a jiná zvířata získávají různé informace, dovednosti nebo chování tím, že dostávají odměny po provedení konkrétních akcí nebo po poskytnutí „správné“ nebo požadované odpovědi na otázku.

Když jednotlivci obdrží odměny, které jsou lepší, než očekávají, že dostanou, aktivují se dopaminové neurony. Naopak, když jsou odměny, které dostávají, horší, než předpovídali, dopaminové neurony jsou potlačeny. Tento specifický vzorec činnosti se podobá tomu, co je známé jako „chyby predikce odměn“, což jsou v podstatě rozdíly mezi obdrženými a předpovídanými odměnami.

4.3 Výzkum na opicích

Ve svých experimentech Stauffer (Stauffer, 2021) a jeho kolegové použili dva různé vizuální podněty k předpovědi odměn získaných ze dvou různých rozložení pravděpodobnosti odměny. Obě tato virtuální rozložení obsahovala tři typy odměn, a to malé, střední a velké kapky šťávy.

Jedno z rozdělení pravděpodobnosti odměny se však podobalo normálnímu rozdělení, kde centrální hodnota (tj. střední kapky šťávy) byla dodána ve většině pokusů, zatímco malé a velké kapky šťávy byly dodány zřídka. Na druhé straně následovalo to, co je známé jako „jednotné rozdělení“, kde byly malé, střední a velké odměny poskytnuty se stejnou pravděpodobností (tj. stejným počtem případů).

Stauffer a jeho kolegové pomocí elektrod zaznamenávali dopaminové reakce, zatímco opice sledovaly vizuální podněty spojené s odměnami ze dvou různých rozdělení pravděpodobnosti odměny. Zaznamenali také dopaminové reakce, když opice obdržely odměny čerpané z virtuálních rozdělení pravděpodobnosti odměny.

Je pozoruhodné, že výzkumníci pozorovali, že odměny, které byly podávány s nižší frekvencí (tj. vzácné odměny), zesílily dopaminové reakce v mozcích opic. Pro srovnání, odměny přesně stejné velikosti, ale poskytované s vyšší frekvencí, vyvolaly slabší dopaminové reakce.

Tato studie byla prvním krokem k pochopení toho, jak je v mozku zakódováno subjektivní rozdělení pravděpodobnosti odměny a jakou podobu mohou tato přesvědčení mít.

Stauffer pojednává (Stauffer, 2021) o experimentu, kde si žáci mohli vybrat svou odměnu z různých typů nepeněžitých odměn. Účelem studie bylo prozkoumat, jakou odměnu si žáci vyberou a zda se jejich preference liší podle schopností a socioekonomického zázemí.

Byly nalezeny pouze sugestivní důkazy o tom, že žáci z vyššího socioekonomického prostředí měli tendence vybírat si za odměnu dopis pro rodiče a méně často si vybírali medaili či poukaz na domácí úkol než žáci z nižšího socioekonomického prostředí. Toto zjištění je v souladu s výsledky Katamana (2019).

Žáci si mohli vybrat jednu ze čtyř odměn, a to medaili, dopis rodičům pojednávající o jejich zlepšení, poukaz, který umožňuje žákovi neudělat nějaký z domácích úkolů nebo si žák mohl vybrat jako svou odměnu překvapení. Tyto stanovené odměny byly vybrány samotnými žáky ze sedmnácti možných odměn. Žáci si mohli týden předem vybrat jednu ze čtyř odměn v případě zlepšení v testu z matematiky, zatímco v experimentu Kotaman a Aslan (2020) si žáci odměnu vybrali poté, co úspěšně dokončili snadný matematický úkol. Ve třídě byli během experimentu přítomni pouze učitelé a žáci.

Výsledky průzkumu ukázaly, že žáci si vybírali odměnu, která jim umožní vyhnout se nějaké práci, a to poukaz umožňující nedělat domácí úkol. Toto zjištění je v souladu s Dowsonem a McInerneyem (2001), kteří zdůrazňovali, že studenti mohou cílit na vyhnutí se další práci. Také se ukázalo, že žáci se vyhýbají odměnám, které přichází po zvládnutí nějakého cíle a vyhýbají se veřejnému uznání výkonu (certifikátu, seznamu se jmény s nejlepšími výsledky). Autor porovnává výsledky své studie s výsledky Katamana a Aslana (2020), kteří zjistili, že velmi schopní žáci upřednostňovali dosažení cíle více než odměnu hmotnou či uznání. Podle výzkumu Guryana et al. (2016) si žáci vybírají jiné odměny než odměny knižní, a to v poměru přibližně 5:1. V tomto výzkumu nebyly použity odměny, jakou jsou bonbony či hračky, jako ve výzkumu Katamana a Aslana (2020).

5 Pojetí odměn v oficiálních dokumentech

5.1 Školský zákon

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání neboli školský zákon je zákon, který *upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen "vzdělávání") uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství* (Školský zákon, Část první, Obecná ustanovení: Předmět úpravy, § 1, 2022).

Na tomto zákoně se usnesl Parlament České republiky. Aktuální znění školského zákona je účinné ke dni 1.2. 2022.

5.1.1 Výchovná opatření

Pochvaly a jiná ocenění

Výchovná opatření se nacházejí v části § 31 ve školském zákonu. Jsou rozdělena do 5 očíslovaných odstavců. Odměňování, zde pochvaly a jiná ocenění, je zmiňováno pouze v první části textu.

- *Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření...Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel...Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění.* (Školský zákon, Výchovná opatření, § 31, 2022)

V příloze číslo 1 školského zákona se nachází vše o pochvalách a jiných oceněních. Dále se o nich už nepíše. Část, která se zabývá pochvalami a jinými oceněními se skládá ze tří vět. Oproti tomu kázeňská opatření jsou popsána v první, druhé, třetí, čtvrté i páté části (viz. Příloha 1 zákona).

Kázeňská opatření ve zkratce

Třídní učitel může ve své pravomoci uložit žákovi, který porušil své povinnosti stanovené školním řádem, napomenutí třídního učitele, a uložení takového kázeňského opatření musí

neprodleně a prokazatelně spolu s důvody tohoto kroku sdělit žákovi i jeho rodičům nebo jiným zákonným zástupcům. Jedná-li se však již o větší závažnost porušení školního řádu, za něž je třídní učitel oprávněn uložit důtku třídního učitele, je povinen opět neprodleně a prokazatelně s uvedením důvodů o jeho uložení informovat nejen žáka a jeho zákonného zástupce, ale i ředitele školy. Jedná-li se o zvlášť závažné porušení, pak může následovat důtka ředitele školy, a ředitel školy je rovněž vázán stejnou oznamovací povinností vůči žákovi i jeho zákonným zástupcům v případě uložení důtky ředitele školy, kterou však lze v základní škole uložit pouze po projednání v pedagogické radě (Rodiče a škola, nedatováno).

Hodnocení v roce 1912

V roce 1912 se na školách hodnotily nejen studijní výsledky škálou 1-5, ale i chování neboli *mravy*. Na stránkách obce Ratíčkovice je možné dohledat, jak se hodnotilo na školách v minulosti, a to díky zachovalé třídní knize z roku 1912, kterou autorka článku (Bařinová I., nedatováno) porovnává s třídní knihou školy současné. Třídní kniha se v této době nazývala Třídní katalog o návštěvě a prospěchu žáků.

Na začátku zmiňuje rozdíl počtu žáků ve třídě. Jedna třída v roce 1912 měla například 27 chlapců a 34 děvčat. V seznamu žáků se u jména a příjmení žáka uvádělo také datum a místo narození s popisným číslem rodného domu, rodná země a náboženské vyznání. Vedle toho byl popsán stav, bydliště otce, matky nebo poručíka či stravovatele. V knize také nechybělo den a rok, kdy žák školu začal navštěvovat.

V dnešní době se do třídní knihy zapisují zameškané hodiny, ale dříve se zapisovaly zameškané půldny. Vysvědčení se vydává žákům po pololetích, dříve se tvořilo čtvrtletně.

V současné době se prospěch známkuje: výborný, chvalitebný, dobrý, dostatečný a nedostatečný, chování je velmi dobré, uspokojivé nebo neuspokojivé. Na vysvědčení je uváděno prospěl s vyznamenáním, prospěl nebo neprospěl. V roce 1912 se studijní výsledky známkovaly také ve škále 1–5: *velmi dobrý, dobrý, dostatečný, sotva dostatečný a nedostatečný*, ale hodnocení chování neboli mravů velmi lišilo, protože se hodnotily také ve škále 1–5: *chvalitebné, uspokojivé, zákonné, méně zákonné a nezákonné*. Kromě toho se hodnotila i pilnost: *vytrvalá, náležitá, dostatečná, nestálá a nepatrná* a vnější úprava písemných prací: *velmi úhledná, úhledná, méně úhledná, neúhledná a nedbalá*.

Na konci školního roku bylo v třídním katalogu místo pro poznámku, kam učitel mohl ale nemusel zapsat důvody pro známku, kterou žákovi dal z mravů a také tu bylo místo pro zápis o zanedbání školní docházky. Učitel tohoto zápisu využívat nemusel, ale někteří učitelé jej využívali: např. žák A.J. byl „Slabě nadán. Nepozorný. Svéhlavý k žákům. Má náchylnost k řemeslu“ a jeho spolužáci F.J. a F.F. mají „špatnou výchovu z domu“. D.M. je „krátkozraký a rodově slabě nadán“ a D.J. je „od žáků pro svou samolibost nenáviděn. Vzдорovitý.“ Oproti tomu je F.J. „nadaný a pilný žák. Tichý a skromný“. Žák K.M. nebyl pro nepřítomnost ve druhém čtvrtletí známkován a v poznámkách má uvedeno, že je „lenoch, neupřimný. Špatná domácí výchova“. Dívka F.F. je „bystrá, ale lenivá“ a L.A. je „nepozorná štěbetalka“. P.K. je „snaživá a úctychtivá“ a T.K. je „tiché a skromné děvče“. T.M. byla zase „Nepozorné, prostořeké děvče. Nakloněná k špatnostem.“ (Bařinová I., nedatováno) Tyto poznámky o povaze žáků by si dnešní učitelé určitě nedovolili do třídní knihy napsat.

Praktická část

6 Metodologie výzkumu

Na začátku výzkumu byla vybrána jedna konkrétní základní škola, Základní škola Jablonec nad Nisou – Kokonín, pro kterou byly zpracovány dva typy polostrukturovaných dotazníků. Jeden dotazník pro učitele a jeden dotazník pro žáky druhého stupně konkrétní základní školy. Charakteristika Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín

6.1 Škola od roku 1780 až po současnost

V roce 1780 byla zahájena výuka na základní německé škole v Kokoníně. V roce 1869 byl položen základní kámen Základní školy Kokonín, budovy, ve které se v současné době nachází první stupeň základní školy. V roce 1919 se díky zákonu o školách národních mění německá škola na školu českou. Během války došlo ke spojení školy v Kokoníně se školou na Vrkoslavicích.

V roce 1954 byla otevřena budova na adrese Rychnovská 216 fungující jako osmiletá střední škola. Mezi lety 1961 a 1962 se ze střední školy stala základní devítiletá škola v Kokoníně. Až v roce 1980 se Kokonín stal součástí Jablonce nad Nisou, a proto se základní škola stala osmou v Jablonci nad Nisou. Mezi lety 1983 a 1984 byla zavedena povinná desetiletá docházka, což znamenalo, že po 8. třídě žák musel pokračovat na dvouleté středoškolské studium. Až mezi lety 1996 a 1997 se povinná docházka změnila na devítiletou, jak ji známe dnes. V roce 2002 došlo ke sjednocení Základní škola Kokonín a Základní školy Vrkoslavice. Škola se nyní skládá ze tří budov. Budova na adrese Rychnovská 215 spolu s budovou Janáčkova 42 slouží pro třídy prvního stupně. Druhý stupeň se nachází na adrese Rychnovská 216.

6.2 Dokumenty vybrané základní školy

6.2.1 Školní řád

K výzkumu prováděném v této práci byla vybrána Základní škola Kokonín, která se nachází v Jablonci nad Nisou v Libereckém kraji.

Školní řád je zveřejněný na webových stránkách školy (Základní škola Kokonín, 2021).
Výchovná opatření jsou popsána ve *Školním vzdělávací programu Základní školy Kokonín* a také v dokumentu *Pravidla hodnocení žáků*.

1. Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel.

2. Pochvaly a ocenění třídního učitele

2.1. Pochvala třídního učitele – třídní učitel může na základě vlastního rozhodnutí nebo na základě podnětu ostatních vyučujících žákovi po projednání s ředitelem školy udělit pochvalu třídního učitele za výrazný projev školní iniciativy nebo za déletrvající úspěšnou práci.

2.2. Třídní učitel neprodleně oznámí udělení pochvaly a jiného ocenění a jeho důvody prokazatelným způsobem žákovi a jeho zákonnému zástupci. Udělení pochvaly a se zaznamená do dokumentace školy. Udělení pochvaly a jiného ocenění se zaznamená na vysvědčení za pololetí, v němž bylo uděleno.

(Školní vzdělávací program Základní školy Kokonín, 2018, str. 26)

První část tohoto dokumentu je totožná s § 31 ve školském zákoně. Kapitola druhá je zaměřená na proces udělování pochvaly třídního učitele. Učitel může udělit pochvalu třídního učitele po projednání věci s ředitelem školy. Pochvala třídního učitele může být udělena za *výrazný projev školní iniciativy nebo za déletrvající úspěšnou práci*. Pochvala musí být oznámena žákovi i jeho zákonnému zástupci a zaznamenána do dokumentace školy. Poté se pochvala zaznamená na vysvědčení žáka.

6.2.2 Pravidla hodnocení žáků

Tento dokument se nachází rovněž na webových stránkách školy. Obsahuje totožné znění o výchovných opatřeních jako školní vzdělávací program Základní školy Kokonín. Výchovná opatření jsou definována v kapitole 5 Pravidel hodnocení žáků.

6.3 Kvalitativní výzkum

Jedná se tedy o kvalitativní výzkum, kdy je analyzována jeden konkrétní stupeň jedné konkrétní základní školy. V tomto výzkumu převládají otázky otevřené, kde respondenti dostali neohrazený prostor pro odpověď.

6.4 Polostrukturovaný dotazník

Pro výzkum byly vytvořeny 2 polostrukturované dotazníky. Polostrukturovaný dotazník je ten, který je tvořen z otázek otevřených i uzavřených. V použitých dotaznících převládají otázky otevřené. (Příloha 3 a 4)

6.5 Cíle výzkumu

Cílem bakalářské práce je analýza odměňování žáků druhého stupně konkrétní základní školy.

6.5.1 Hlavní cíle

- Zjistit, jakým způsobem učitelé odměňují žáky, a zda to žáci vnímají, že jsou odměňováni.
- Zjistit, jaké druhy odměn jsou na 2. stupni této ZŠ využívány.
- Zjistit, jaké mají žáci povědomí o tom, že se ve školském zákoně a ve školním řádě píše o pochvalách a jiných ocenění.

6.5.2 Vedlejší cíle

- Zjistit, jestli jsou žáci motivováni odměnou k většímu výkonu ve škole, zda je pro ně více důležitá pochvala v průběhu roku či oficiální pochvala třídního učitele/ředitele.
- Zjistit, jak často a zda třídní učitelé využívají pochvalu třídního učitele, za co ji udělují, a jestli převažují pochvaly udělené dívkám/chlapcům, či je to vyrovnané.
- Zjistit, zda jsou udělovány více pochvaly třídního učitele, popřípadě ředitele, než kázeňské postihy? Nebo je to naopak?
- Zjistit, jestli má škola někde napsáno, za co žák může získat pochvalu třídního učitele/ředitele nebo za co mu je dán kázeňský postih.

6.6 Respondenti

6.6.1 Učitelé

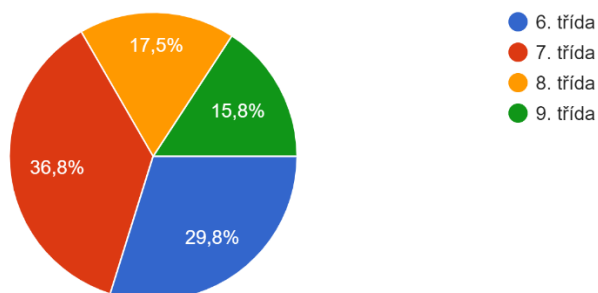
Celkový počet učitelů 2. stupně Základní školy Kokonín je 16. Na dotazník odpovědělo 15 učitelů.

6.6.2 Žáci

Celkový počet žáků 2. stupně Základní školy Kokonín je momentálně 168. Do výzkumu se zapojilo 34 % – 57 žáků.

- Třída

57 odpovědí

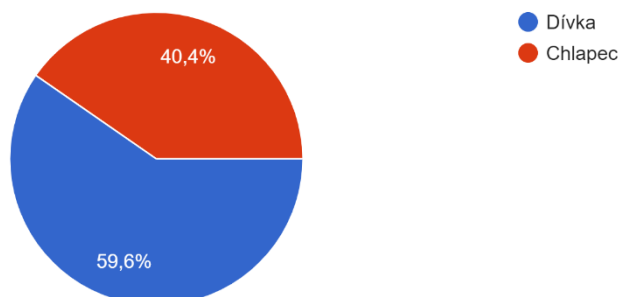

Graf 1: Procentuální zastoupení respondentů podle tříd

Největší zastoupení měla 7. třída s počtem 21 respondentů, dále 6. třída s počtem 17 respondentů. Z 8. třídy odpovídalo 10 žáků a z 9. třídy nejméně, tedy 9 žáků.

- Pohlaví

57 odpovědí

Graf 2: Procentuální zastoupení žáků podle pohlaví

Do výzkumu se dobrovolně zapojilo 34 dívek a 23 chlapců.

6.7 Průběh výzkumu

Žádost o spolupráci s konkrétní základní školou byla emailem poslána 21.2. 2022. Poté došlo k telefonickému spojení s paní ředitelkou školy, se kterou byly probrány veškeré detaily výzkumu.

Paní ředitelka popsala aktuální situaci ve škole. Žáci i učitelé si tou dobou stále zvykali na prezenční výuku, která se během covidové pandemie přesunula do online prostředí. Paní ředitelka zmínila, že učitelé i žáci cítí vzájemné odcizení, a že tím může být tento výzkum ovlivněný.

Během rozesílání dotazníku došlo k velkému přílivu Ukrajinců do České republiky z důvodu války, kterou Rusko rozpoutalo na Ukrajině 24.3.2022. Základní školy musely přizpůsobit školy a třídy tak, aby mohly přijímat ukrajinské žáky co nejdříve do škol a zapojit je do výuky. Vedení školy i učitelé mohli být v době vyplňování dotazníku ve stresu z aktuální politické situace.

Dotazník byl učitelům druhého stupně ZŠ rozeslán dne 21.3. 2022. Nejdříve dostali na vyplnění 7 dní, ale jelikož dotazník v první fázi vyplnilo pouze 5 učitelů, termín byl na vyplnění nakonec prodloužen.

O týden později, 30.3. 2022, byl rozeslán dotazník žákům druhého stupně. Na vyplnění dotazníku žáci dostali 5 dnů. Hned po odeslání dotazníků se začaly hromadit odpovědi. Vyplnění dotazníku bylo pro žáky zcela dobrovolné bez jakékoli odměny. Dotazník vyplnilo celkem 57 žáků ze 168 žáků, tedy 34 %. Výsledky mohou být ovlivněny nižším počtem respondentů, avšak dotazník byl vyplněn zástupci z každé třídy druhého stupně Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín.

6.8 Dotazník

Dotazník pro učitele je složený ze 13 otázek. Z toho 11 otázek je otevřených. Dotazník pro žáky se skládá z 22 otázek a z toho je polovina otázek otevřených.

6.8.1 Otázky

Pro učitele byl vytvořen dotazník v Google formuláři. Ten byl odeslán učitelům prostřednictvím emailů. Během dvou týdnů na něj měli možnost reagovat.

6.8.2 Otázky pro učitele a jejich odpovědi

- **Za co nebo v jaké situaci odměňujete žáky na 2. stupni této ZŠ?**

Nejvíce učitelů (14 z 15) ve své odpovědi uvedlo, že odměňují za *výjimečné studijní výsledky – za plný počet bodů v testu nebo za mimořádné znalosti*.

Dále většina učitelů (11 z 15) tvrdí, že odměňuje za *aktivitu v hodině – za pěknou práci v hodině, za správné odpovědi v hodině, za aktivní přístup ke studiu, za splnění dobrovolného úkolu*.

Více než polovina (6 z 15) učitelů žáky odměňuje *v případě mimořádného úspěchu – za mimořádný úspěch, za olympiády a za aktivity nad rámec povinností*.

Dva učitelé zmínili, že odměňují *s vysvědčením – za dobrý prospěch*.

- **Uveďte příklady, jakými způsoby žáky odměňujete (slovně, materiálně, oblíbenou aktivitou v hodině, bodování...):**

Všichni učitelé (15 z 15) odměňují *slovně*.

Většina učitelů (10 z 15) využívá *znaky jako odměnu – body, razítka, smajlíky, malé jedničky nebo plusy*.

Učitelé (4 z 15) odměňují také *materiálně – knížkou, čokoládou, bonbonem.*

Nejméně učitelů (3 z 15) v odpovědi zmínilo využití *oblíbené aktivity a společného výletu.*

- **Jak často žáky odměňujete?**

Učitelé (5 z 15) uvedli, že odměňují *příležitostně – v jedinečných situacích, když je za co, když je vhodná příležitost nebo podle potřeby.*

Čtyři učitelé uvedli, že odměňují *každou hodinu.*

Dva učitelé tvrdí, že odměňují své žáky *průběžně.*

- **Pracují žáci lépe, když vědí, že budou po daném úkolu odměněni?**

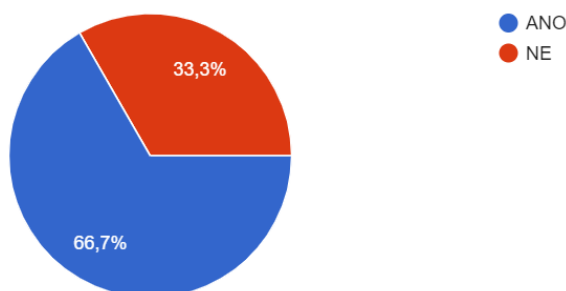
Učitelé (6 z 15) si myslí, že *je to individuální – někteří žáci pracují lépe, někteří ne.*

Učitelé (5 z 15) uvedlo, že žáci jsou *motivovanější – více se snaží*, ale ne vždy je jejich výsledná práce lepší. Někdo uvedl, že někteří žáci pracují *ukvapeně, rychleji* a jejich výsledek je dokonce horší.

Učitelé (4 z 15) si *neví* nebo *nedokáže posoudit*, zda žáci lépe pracují, když vědí, že budou odměněni.

- **Jste nebo byl(a) jste někdy třídním učitelem/učitelkou?**

15 odpovědí

Graf 3: Procentuální podíl učitelů podle toho, zda někdy byli třídními učiteli

Dvě třetiny (10 z 15) učitelů již byli/jsou třídním učitelem.

Zbytek respondentů (5 z 15) ještě třídním učitelem nikdy nebylo.

- **Pokud ano, za co udělujete pochvalu třídního učitele? Vyjmenujte klidně několik situací. (Pokud ne, otázku vynechte)**

Učitelé, kteří jsou nebo již byli třídními učiteli (10 z 10) udělují pochvalu třídního učitele za *prospěch – výborné studijní výsledky, vynikající prospěch, za vzorné plnění studijních povinností* nebo za *vynikající, svědomitou a pečlivou přípravu na vyučování*.

Většina (7 z 10) učitelů uděluje pochvalu třídního učitele za *reprezentaci školy – za mimořádný úspěch* a za *vědomostní či sportovní soutěže*.

- **Pokud ne, za co byste jako budoucí třídní učitel /učitelka oficiální pochvalu žákovi udělil(a)? Vyjmenujte klidně několik situací. (Otázku vynechte, pokud jste již odpověděl(a) u předchozí otázky)**

Učitelé (4 z 5) vyjmenovali popsalo podobné situace jako učitelé v předchozí otázce: *plnění školních povinností, reprezentace školy a výjimečné úspěchy žáků*.

Jeden respondent uvedl svůj opačný postoj k odměňování. Nelíbí se mu, že jsou žáci odměňováni za *plnění svých povinností*. Odměňování mu dává smysl v případech, kdy žák dělá něco *nad rámec svých povinností*.

- **Z čeho vycházíte (nebo z čeho byste vycházeli), když máte někomu dát pochvalu třídního učitele? Je někde napsané, za co ji můžete nebo máte udělit?**

V této otázce se sešly velmi různorodé odpovědi, které se nedají shrnout do několika kategorií.

Učitelé (3 z 15) se radí s ostatními kolegy ohledně toho, zda žákovi pochvalu udělit.

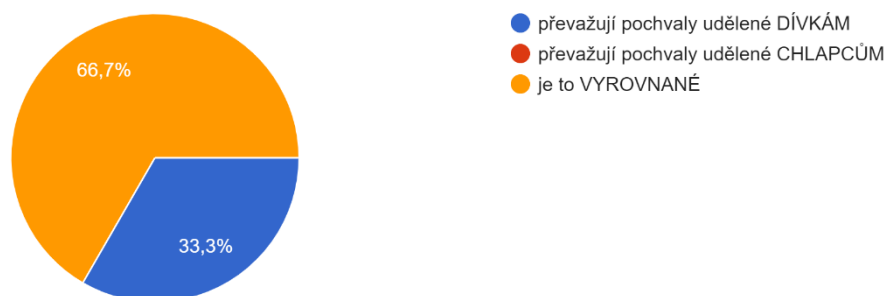
Místa, kde lze najít za co je možné pochvalu udělit, jsou podle respondentů různá: *školní řád, sazebník odměn*.

Nadpoloviční většina (6 z 15) učitelů se rozhoduje za sebe, individuálně s nejlepším uvážením.

Jsou i učitelé (3 z 15), kteří uvedli, že si nejsou jistí, zda je to někde napsané.

- **Převažuje počet pochval třídního učitele udělených dívkám/chlapcům nebo je to vyrovnané?**

9 odpovědí

Graf 4: Procentuální rozdíl v udělování pochval třídního učitele chlapcům a dívkám

Na tuto otázku odpovědělo pouze 9 učitelů.

Respondenti (6 z 15) odpověděli, že počet pochval třídního učitele je stejný u dívek i chlapců.

Učitelé (3 z 15) uvedli, že v jejich případech převažují pochvaly udělené dívkám.

Nikdo neuvedl, že by dal více pochval chlapcům než dívkám.

- **Proč myslíte, že tomu tak je?**

Učitelé uvádějí fakt, že třídy mají různé počty chlapců a dívek a že někde, kde je zhruba stejně chlapců a dívek, jsou pochvaly vyrovnané.

- **Kolik oficiálních kázeňských postihů za rok zhruba udělíte?**

Odpovědi se liší. Nejvyšší uvedený počet postihů za rok je 24, dále 20, 16, 15 a nejčastěji udělují vybraní respondenti méně než 10 postihů za rok.

- **Je někde zaznamenáno, za co žák dostane kázeňský postih? Napomenutí/důtku?**

Všichni respondenti (15 z 15) se shodli, že je někde zaznamenáno, za co a jaký kázeňský postih má být udělen.

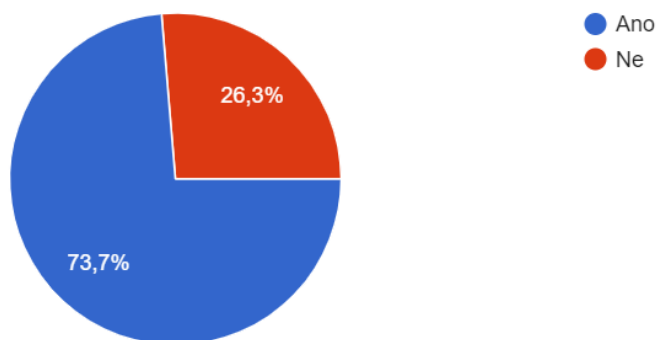
Učitelé mluví o tzv. *bodovací stupnici* podle které se orientují a o *školním řádu*.

Kázeňské postihy jsou pak zapsané v *dokumentaci školy, v záznamových arších, ve výpisu z pedagogické rady* a ve *Škole OnLine* – školní informační systém.

6.8.3 Otázky pro žáky a jejich odpovědi

- **Jsi na 2. stupni této základní školy nějakým způsobem průběžně odměňován(a)?**

57 odpovědí

Graf 5: Procentuální zastoupení odměňovaných a neodměňovaných žáků

Žáci (42 z 57) odpověděli, že jsou na konkrétní základní škole 2. stupně průběžně odměňováni.

Zbytek (15 z 57) žáků odpovědělo, že nejsou na konkrétní základní škole 2. stupně průběžně odměňováni.

- **Jakými způsoby vás učitelé na 2. stupni této ZŠ odměňují? (slovně, materiálně, ...) Uveď příklady odměn.**

Žáci (36 z 57) uvedli, že jsou odměňováni *slovně*. Na příklad *Ano, správně! Výborně! Tohle se ti povedlo!*

Méně než polovina (24 z 57) žáků je odměňováno *symboly – plusy, body, známky*.

Žáci (14 z 57) uvedli, že považuje *známky* za odměnu – *malé jedničky*, které žák získá po nasbírání množství plusů.

Pouze (5 z 57) žáků uvedlo, že jsou odměny i *materiální – sladkosti, čokoláda*.

Jeden žák zmiňuje *oblíbenou aktivitu – puštění videa během hodiny*. A jeden žák napsal, že učitelé *neodměňují*.

- **Za co vás odměňují? V jakých situacích?**

Nejvíce se opakuje tvrzení, že jsou žáci odměňováni *za správné odpovědi, za dobrý nápad při hodině, za doplněné cvičení nebo za splnění dobrovolného úkolu nebo když se jim něco povede*.

Dále většina žáků tvrdí, že jsou odměňováni *za aktivitu v hodině – za dobře odvedenou práci v hodině, za pilnost v situacích, kdy se hodně hlásí nebo jdou dobrovolně k tabuli, když přinesou podepsaný úkol nebo když se účastní nějakých aktivit*.

Tři žáci (3 z 57) zmínili, že *dobré chování – když jsme hodní při hodině, když učitelce s něčím pomůžeme* je také příležitostí k odměně.

Několik žáků (5 z 57) popisuje konkrétní předmět v němž bývají často odměňováni – *při matematice a dějepisu*.

Dva žáci nevědí, co mají odpovědět: *nevím a nevím, co je myšleno odměňováním*.

Jeden žák (1 z 57) tvrdí, že jsou odměňováni *v žádných situacích*.

Originální příklad odměny zmiňuje jedna žákyně: *Jeden pan učitel mi teď třeba děkuje pokaždé, když se mi povede test. Přijde mi to milé*.

- **Jak často vás odměňují?**

Odpovědi jsou různé. Nejčastěji se opakuje *občas, průběžně, skoro každý den, 3krát týdně*.

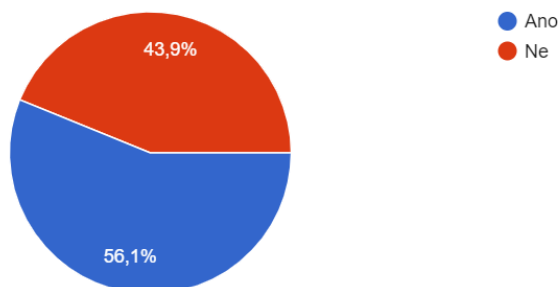
Devět žáků (9 z 57) vnímá, že jsou ve třídě odměňováni *skoro každý den*.

Deset odpovědí (10 z 57) popisuje, že žáci jsou odměňováni *ne moc často – skoro vůbec, jen málokdy, málo, zřídka, jednou za pololetí, jen vzácně*.

Také se tu objevuje názor, že záleží, o jakou odměnu se jedná. *Docela často jsme chváleni slovně, ale materiálně jen na konci školního roku nebo v pololetí*. Také záleží na učitelovi – *podle toho, jaký učitel odměňuje a v jaké fázi školního roku – na začátku školního roku jsme byli odměňováni častěji*.

- **Byla ti někdy udělena pochvala třídního učitele?**

57 odpovědí

Graf 6: Zastoupení žáků, jimž byla, resp. nebyla, někdy udělena pochvala třídního učitele

Více žáků (32 z 57) odpovědělo, že mu byla již někdy udělena pochvala třídního učitele.

Méně žáků (25 z 57) ještě nikdy pochvalu třídního učitele nezískalo.

- **Pokud ano, za co ti byla udělena?**

Nejčastěji odpovědi na tuto otázku jsou: *získal(a) jsem pochvalu třídního učitele za vzornou přípravu na vyučování, za plnění studijních povinností, za aktivitu, za docházku a za výborné studijní výsledky.*

Pouze tři (3 z 57) žáci napsali, že pochvalu získali za *slušné chování*.

Další žáci (3 z 57) pochvalu dostali za *reprezentaci školy* a 1 žák dostal pochvalu za *pomoc na školní akci*.

Někteří žáci (5 ze 32) uvedli, že si už *nepamatují, nevzpomínají si* nebo *neví*, za co pochvalu třídního učitele dostali.

Jeden žák si myslí, že se pochvala třídního učitele dává jediné v případě *reprezentace školy*.

- **Co pro tebe pochvala třídního učitele znamenala? / Co by pro tebe znamenala, kdybys ji dostal(a)?**

Pro většinu žáků (43 z 57) pochvala třídního učitele znamenala nebo by znamenala *hodně, byl(a) bych velmi rád(a), znamenalo by to pro mě úspěch, dobrý pocit, že jsem něco dokázal(a), potěšilo by mě to, zlepšilo by mě to den.*

Pro žáky (14 z 57) pochvala třídního učitele *neznamenal nic* nebo *by mu to bylo jedno.*

Dva žáci (2 z 57) tvrdí, že je pochvala třídního učitele *motivuje k dalšímu studiu, znamená to, že jsem našla cestu, jak získávat pochvaly.*

Jeden žák si uvědomuje, že získání pochvaly třídního učitele by mu *snížilo motivaci k dobrému chování a k tomu být dobrým vzorem pro ostatní.*

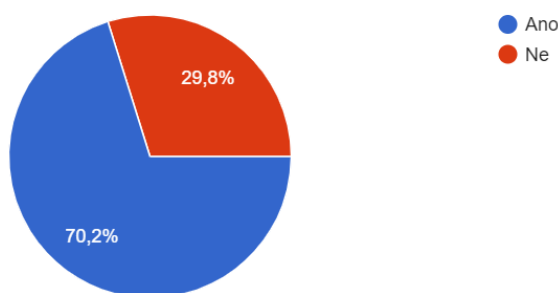
- **Motivují tě odměny nebo oficiální pochvaly k většímu výkonu ve škole?**

Na tuto otázku odpovědělo 32 žáků.

Více žáků (16 z 32) odpovědělo, že *určitě ano*. Dalších (9 z 32) je motivováno k většímu výkonu *někdy, spíše ano, občas ano*. Zbytek (6 z 32) není odměnou motivováno k většímu výkonu ve škole.

- **Znáš někoho na 2. stupni této ZŠ, kdo získal pochvalu třídního učitele?**

57 odpovědí

Graf 7: Procentuální zastoupení žáků, kteří znají, resp. neznají, nikoho, jemuž byla udělena pochvala třídního učitele

Většina žáků (40 z 57) zná někoho, kdo získal pochvalu třídního učitele.

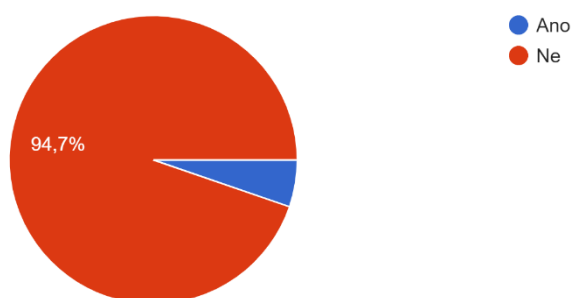
Ostatní (17 z 57) žáci nikoho takového neznají.

- **Víš, za co žákovi může být udělena pochvala třídního učitele? Je to někde napsané?**

Méně než polovina žáků (23 z 57) neví, za co může být pochvala třídního učitele udělena a pouze 7 žáků si myslí, že je to někde napsané.

Pouze 5 žáků (5 z 57) ví, že se o pochvalách a jiných oceněních píše ve školním řádu a pouze 1 žák zmínil i školský zákon.

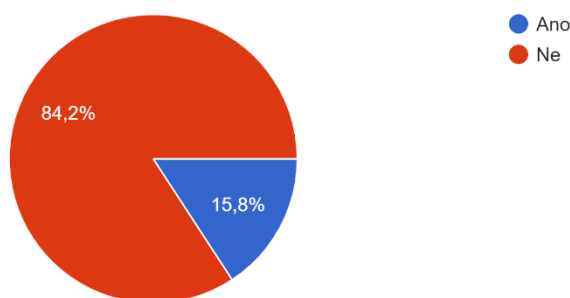
- **Byla ti někdy udělena pochvala ředitele školy?**

Graf 8: Procentuální zastoupení žáků, kteří dostali, resp. nedostali, pochvalu ředitele školy

Tři žáci (3 z 57) uvedli, že dostali pochvalu ředitele školy. Zbytek žáků (54 z 57) pochvalu ředitele školy na 2. stupni ZŠ nikdy nezískalo.

- **Věděl(a) jsi, že se ve školském zákoně píše o pochvalách a jiných oceněních?**

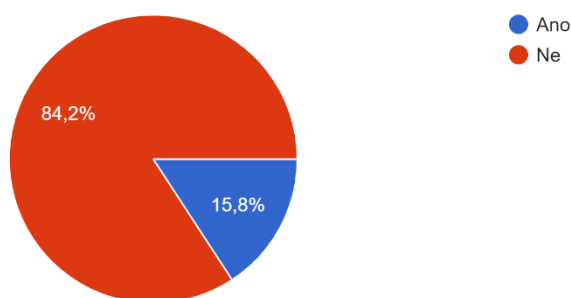

Graf 9: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se ve školském zákoně píše o pochvalách a jiných oceněních

Většina žáků (48 z 57) nevěděla o tom, že se ve školském zákoně píše o pochvalách a jiných oceněních.

Vědělo to pouze 9 žáků.

- **Věděl(a) jsi, že se ve vašem školním řádu píše o pochvalách a jiných oceněních?**

Graf 10: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se v jejich školním řádu píše o pochvalách a jiných oceněních

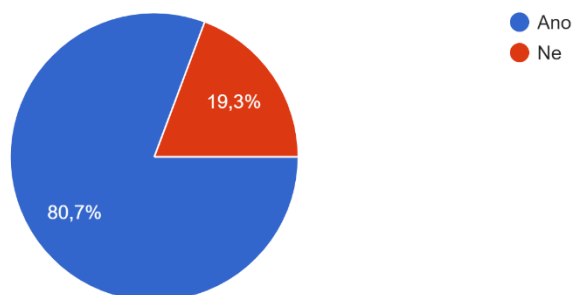
Většina žáků (48 z 57) nevěděla, že se ve školním řádu Základní školy Kokonín píše o pochvalách a jiných oceněních.

Pouze 9 žáků o tom vědělo.

- **Pokud ano, napiš svými slovy, co se ve vašem školním řádu o odměňování píše.**

Na tuto otázku odpověděli 4 žáci slovy: *To si už nepamatuji. Nevím. Ted' nevím.*

- **Věděl(a) jsi, že se ve školském zákoně píše o kázeňských opatřeních?**

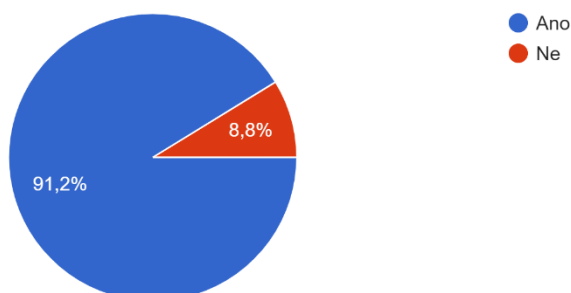

Graf 11: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se ve školském zákoně píše o kázeňských opatřeních

Většina žáků (46 z 57) ví, že se ve školském zákoně píše o kázeňských opatřeních.

Zbytek žáků (11 z 57) o tom neví.

- **Věděl(a) jsi, že se ve vašem školním řádě píše o kázeňských opatřeních?**

Graf 12: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se v jejich školním řádu píše o kázeňských opatřeních

Téměř všichni žáci (52 z 57) vědí o tom, že se v jejich školním řádu konkrétní školy píše o kázeňských opatřeních.

Zbytek respondentů (5 z 57) o tom neví.

- **Dostal(a) jsi na 2. stupni této ZŠ některé z těchto kázeňských postihů? (můžeš zaškrtnout i více odpovědí)**

Nejvíce žáků (39 z 57) nikdy žádný z kázeňských opatření nedostalo.

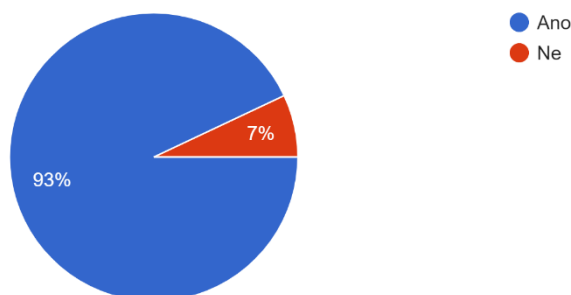
Dalších (16 z 57) respondentů někdy dostalo *napomenutí třídního učitele*

Dva žáci (2 z 57) někdy dostali *důtku třídního učitele*.

Dva žáci (2 z 57) někdy dostali *důtku ředitele školy*.

- **Znáš někoho na 2. stupni této ZŠ, kdo dostal některý(é) z vyjmenovaných kázeňských postihů?**

57 odpovědí

Graf 13: Procentuální zastoupení žáků, kteří znají někoho, resp. neznají, kdo dostal některý z kázeňských postihů

Většina z dotazovaných (53 z 57) zná někoho, kdo dostal některý(é) z kázeňských postihů na této Základní škole.

Čtyři žáci (4 z 57) nikoho takového neznají.

- 19. Napiš, jaký kázeňský postih tvůj spolužák/spolužačka dostal(a) a za co mu byl udělen. (Pokud nikoho neznáš, otázku vynech. Pokud si jen nepamatuješ, za co postih dotyčný dostal, napiš, že nevíš.)**

Napomenutí třídního učitele dostali spolužáci například za *zapomínání úkolů nebo pomůcek* a za *používání mobilního telefonu při výuce*.

Důtka třídního učitele byla spolužákům udělena za *zapomínání, za poznámky*.

Dvě žákyně napsaly, že dostaly dvojku z chování za *focení učitele při výuce*.

- 20. Víš, za co jsou žákovi uděleny kázeňské postihy? Je to někde napsané?**

Podle žáků jsou kázeňská postihy udělovány za *zapomínání, za ničení školního majetku, za to, že někdo otravuje při výuce, za to, že lítá po třídě, za nevhodné chování o přestávkách, za porušení školního řádu a za neslušné chování*.

Méně než polovina žáků (13 z 57) odpověděla, že jsou kázeňské postihy napsané *ve školním řádu*. Dalšíh několik žáků zmínilo, že to mají napsané *ve třídě na nástěnce*.

Pár žáků napsalo, že kázeňské postihy jsou zapisovány *do třídní knihy a do karty žáka*.

6.9 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Jedním z hlavních cílů bylo zjistit, jakým způsobem učitelé odměňují žáky 2. stupně Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín. Bylo zjištěno, že všichni z dotazovaných učitelů (100 %) využívají slovních odměn. Z toho 66,7 % učitelů odměňuje také formou předem domluvených znaků, a to například smajlíkem, razítkem, malou jedničkou nebo určitými body. Více než čtvrtina učitelů 26,7 % využívá odměn materiálních jako je bonbon, čokoláda nebo knížka. Jedna pětina, 20 % učitelů, v případě odměňování někdy volí oblíbenou aktivitu žáků nebo společný třídní výlet.

Z odpovědí vyplynuly čtyři typy využívaných odměn, a to odměna slovní, materiální, znaková a odměna oblíbenou aktivitou. Toto rozdělení se nejvíce podobá druhům odměn popsaných R. Čapkem (Čapek, 2001) a také Čápem (Čáp, 2001).

Je zřejmé, že oblíbené aktivity žáků jsou nejméně využívanou odměnou učiteli druhého stupně konkrétní základní školy. Podle některých výzkumů (University of Rochester Medical Center, nedatováno) se dá předpokládat, že by bylo vhodné, aby společné aktivity s učitelem – například výlet nebo oblíbená aktivita byly zařazovány do školních institucí více než sladké odměny.

Ve srovnání s pohledem žáků druhého stupně konkrétní školy může být řečeno, že 63 % žáků si uvědomuje, že je odměňováno slovně, 42 % žáků vnímá i odměny znakové (symboly), 25 % žáků vnímá malé jedničky jako odměnu a pouze 1 žák (2 %) uvedl, že je učitelé odměňují i oblíbenou třídní aktivitou.

Nejčastěji využívaná odměna je slovní a také je nejvíce zmiňovaná v odpovědích žáků. Odměny znakové jsou druhé nejčastěji využívané odměny a také jsou druhé nejčastěji zmiňované v odpovědích žáků. Nejméně využívanou a také nejméně vnímanou odměnou se stala oblíbená aktivita. Lze tedy říct, že četnost způsobů, jakým učitelé odměňují je ve stejné míře přijímána žáky.

Podle Čapka (Čapek, 2014) by měl učitel odměňovat žáky každou vyučovací hodinu. Z odpovědí učitelů je ale zřejmé, že pouze 4 učitelé (7 %) odměňují žáky každou hodinu. Žáci uvedli, že jsou průběžně odměňováni například za odevzdání dobrovolného úkolu, za dobře odvedenou práci v hodině, za pilnost, za to, že se hodně hlásí – jsou aktivní při vyučovací hodině a za to, že jdou dobrovolně k tabuli. Žáci popsali matematiku a dějepis jako předměty, kde jsou nejvíce odměňováni.

Dalším cílem bylo zjistit, jaké povědomí mají žáci o *pochvalách a jiných oceněních* ve školním řádu a ve školském řádu ve srovnání s částí o *kázeňských opatřeních*. Rozdíl byl jednoznačný. O tom, že se ve školském zákoně a ve školním řádu píše o pochvalách a jiných oceněních nevědělo 84 %, vědělo to tedy pouze 16 % žáků. Oproti tomu 81 % žáků vědělo o kázeňských opatřeních psaných ve školském zákoně a 91 % žáků vědělo o této části, která je ve školním řádu jejich školy. Pouze 19 % žáků nevědělo o této části ve školském řáde a jen 9 % žáků nevědělo o tom, že se ve školním řáde píše o kázeňských opatřeních. Žádný z žáků nebyl schopný vlastními slovy popsat, co se o odměňování – pochvalách a jiných oceněních ve školním řáde píše.

Čím je tento rozdíl způsobený? Nelze s jistotou říct, z jakého důvodu žáci neznají část o pochvalách a jiných oceněních obsaženou ve školním řáde. Na začátku školního roku se všichni žáci spolu s třídním učitelem seznamují se školním řádem. Je tedy otázkou, zda jsou seznámeni s řádem dostatečně a jestli by nebylo vhodné ukázat žákům možnosti, jak pochvaly dosáhnout, jak se správně chovat a tím je motivovat, spíše než jim ukazovat to, čemu se mají vyhnout, co je zakázáno. Z odpovědí žáků bylo zjištěno, že ve třídě na nástěnce se nachází seznam toho, co je zakázané a za co žákovi hrozí nějaký trest – kázeňské opatření.

Jako jedním z vedlejších cílů bylo zjistit, zda jsou žáci motivováni slíbenou odměnou k většímu výkonu ve škole a jak si váží oficiálních pochval třídního učitele nebo ředitele školy.

Přesně 50 % žáků uvedlo, že jsou zcela určitě motivováni k většímu výkonu, když vědí, že budou po tom odměněni. Dalších 28 % žáků odpovědělo, že někdy tím jsou a někdy nejsou motivováni. O něco méně žáků, 19 %, uvedlo, že odměny je k většímu výkonu ve škole nemotivují a zbylá 3 % žáků na tuto otázku z nějakého důvodu neodpověděla. Lze předpokládat, že tito žáci nejsou odměňováni.

Z pohledu 40 % učitelů někteří žáci pracují se slíbenou odměnou lépe a někteří ne. Tvrdí, že je to individuální. Dalších 33 % uvedlo, že žáci jsou v případě předem slíbené odměny motivovanější, že se více snaží, ale ne vždy pracují lépe. Bylo i zmíněno, že někteří žáci pracují ukvapeně.

Ve výzkumu Aartse a kol. (2014) o optimálním množství dopaminu bylo řečeno, že jedinci, kteří měli ve chvíli slíbené odměny množství dopaminu již v těle velké, se špatně soustředili a působili roztěkaně při výkonu práce. Tato teorie se prováděným dotazníkovým šetřením v rámci této bakalářské práce potvrdila.

Dalším tématem výzkumného šetření byly pochvaly třídního učitele. Podnět k udělení pochvaly třídního učitele může vzejít od něho samotného nebo i od kolegů učitelů. Ve školním řádu Základní školy Jablonec nad Nisou - Kokonín je definováno, za co může třídní učitel odměnu žákovi udělit: za výrazný projev školní iniciativy nebo za déletrvající úspěšnou práci. Je otázka, co si pod těmito výrazy žáci vlastně představí.

Méně než polovina a to 40 % žáků uvedlo, že neví, za co všechno je možné pochvalu třídního učitele získat. Zároveň 56 % žáků již někdy pochvalu třídního učitele dostalo, a to za vzornou přípravu na vyučování, za plnění studijních povinností, za aktivitu, za slušné chování, za reprezentaci školy, za pomoc při školní akci. Mezi základní povinnosti žáka patří příprava na vyučování i slušné chování. Je tedy otázkou, zda by žáci měli dostávat pochvalu třídního učitele i za to, že splnili všechny své povinnosti nebo pouze za nějakou práci či aktivitu navíc.

Z odpovědí učitelů je zřejmé, že záleží na tom, jak samotný třídní učitel pochvalu třídního učitele vnímá a za co ji žákům uděluje. Učitelé podle dotazníků udělují pochvalu třídního učitele za výborné studijní výsledky, za vzorné plnění studijních povinností, za svědomitou a pečlivou přípravu na vyučování, za reprezentaci školy a za mimořádný úspěch ve vědomostních či sportovních soutěžích. Odpovědi žáků a učitelů se na toto téma téměř shodují.

Je otázkou, zda by plnění studijních povinností nemělo být samozřejmostí, zda za to žáci mají dostávat oficiální pochvaly nebo by měli pochvalu dostat pouze za nějakou aktivitu či

práci navíc? Z dotazníku vyplývá, že jsou učitelé, kteří za vzorné plnění studijních povinností oficiální pochvaly dávají, a že jeden z učitelů s tím nesouhlasí.

V rámci dotazníkového šetření bylo také zjištěno, co pro žáky pochvala třídního učitele znamená, popřípadě co by pro některé znamenala, kdyby ji získali. Pro 75 % žáků pochvala znamená úspěch a to, že něco dokázali. Pro 25 % pochvala třídního učitele neznámá nic. Z dotazníků se dá předpokládat, že každý učitel uděluje pochvalu třídního učitele podle vlastního uvážení s přihlédnutím na školní řád a na tzv. sazebník odměn, který je vytvořený ve školním online systému Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín.

Při pohledu na kázeňská opatření nejvíce z 57 žáků (68 %) nikdy žádné z kázeňských opatření na druhém stupni této ZŠ nedostalo. Napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele nebo důtka ředitele školy byla někdy už udělena 32 % žáků. Oproti tomu pochvala třídního učitele, jak už bylo zmíněno, byla někdy již udělena 56 % žákům. Pochvala ředitele školy byla udělena pouze 2 žákům z 57. Z toho vyplývá, že na druhém stupni této školy žáci dostali více oficiálních pochval než kázeňských postihů. Učitelé se rozhodují podle tzv. bodovací stupnice a podle školního řádu, za co mohou kázeňský postih udělit. Po schválení se kázeňské postihy zapisují do dokumentace školy, do záznamových archů a do výpisu z pedagogické rady ve Škole OnLine (školní informační systém). Na stejnou otázku žáci odpověděli, že jsou kázeňské postihy uvedené na třídní nástěnce a poté zapsány do třídní knihy a do karty žáka.

Závěr

Hlavní i vedlejší cíle, které byly předem určeny, se podařily naplnit. Výsledky z dotazníků vyplněných učiteli byly porovnávány s odpověďmi žáků na danou problematiku. Bylo zjištěno, že žáci vnímají to, že jsou odměňováni a i způsoby, jakými jsou odměňováni. Většina žáků si odměňování i oficiálních pochval váží, ale znalost o pochvalách a jiných oceněních ve školním řádu by mohla být u žáků lepší. Učitelé by mohli častěji odměňovat alespoň slovně nebo žákům dopřát některou z oblíbených aktivit žáků při vyučování.

Výsledky výzkumného šetření mohou pomoci druhému stupni Základní školy Jablonec nad Nisou – Kokonín s vylepšováním systému odměňování. Ve třídě by kromě seznamu zakázaných věcí mohl být seznam nabádajících žáky být aktivní a dělat něco navíc, například nabádání ke spolupráci mezi žáky, k pomáhání si navzájem, účasti na soutěžích apod.

Žáci nebyli ovlivňováni vnější motivací při rozhodování, zda dotazník vyplní. Možná že kdyby jim byla slíbená nějaká odměna, vyplnilo by dotazník více žáků, to však nelze potvrdit, protože nemáme srovnání. V další studii by mohly být dvě kontrolní skupiny, kdy jedna bude mít slíbenou odměnu za vyplnění dotazníku a druhá skupina ne.

V dalším výzkumném šetření by bylo zajímavé zjistit, zda žáci, kteří jsou odměňováni, mají také lepší studijní výsledky než žáci, kteří odměňováni nejsou. Jelikož někteří žáci uvedli, že je využívání odměny k většímu výkonu nemotivují, dalo by se ptát, jaký typ odměny by je motivoval a zabývat tím, jak by se formy a metody vyučování daly více přizpůsobit k motivaci co nejvíce žáků. S tímto nepochybně souvisí i motivace učitele. Jak motivování jsou učitelé k odměňování? Jsou nějak motivováni k tomu být co nejlepšími učiteli? Jakou formu a metody volit k tomu, aby žáci byli co nejvíce motivováni, dělali něco navíc a měli skvělé studijní výsledky?

Dále by bylo vhodné zjistit, proč pro některé žáky pochvala třídního učitele nic neznamená a zkoumat, zda v tom není nějaká souvislost i s názory rodičů žáka na oficiální pochvalu. V další studii by se také dalo zjišťovat, zda se někteří žáci opravdu vyhýbají veřejnému uznání výkonu, jako je tomu uvedeno ve článku Rienera G. & Wagnera V. (2021).

Seznam použitých informačních zdrojů

Bařinová I. *Vzdělávání před sto lety a dnes*. (Nedatováno) Dostupné z: <https://www.ratiskovice.com/obec-2/informace-o-obci/historie/vzdelavani-pred-sto-lety-a-dnes/>

Brázdová T. a spol. *Sladkosti nejsou odměna*. (Nedatováno) Globopol. Dostupné z: <https://www.globopol.cz/wp-content/uploads/2018/07/2018-Globopol-Cukr-neni-odmena.pdf>

Cleveland Clinic. *Dopamine* (2022). Health Library. Čerpáno z: <https://my.clevelandclinic.org/health/articles/22581-dopamine>

Csíkszentmihályi M. (2015) *Flow*. O štěstí a smyslu života. Překlad: Eva Hauserová. Portál Čapek, R. (2014). *Odměny a tresty ve školní praxi*. Grada.

Čáp, J. & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Portál.

Deci, E.L. & Vallerand, R.J. & Pelletier, L.G. & Ryan, R.M. (1991) *Motivation and Education: The Self-Determination Perspective*. The Educational Psychologist.

Fadelli I. *Researchers find that rare rewards amplify dopamine responses during learning*, Neuroscience (2021)

Finke A. a spol. *Why Parents Shouldn't Use Food as Reward or Punishment*. Health University of Rochester Medical Centre. *Encyclopedia*. Dostupné z: [Why Parents Shouldn't Use Food as Reward or Punishment - Health Encyclopedia - University of Rochester Medical Center](#)

Five star montessori. *Práce s pochvalou*. Čerpáno z: Five Star Montessori – Principy Montessori (fs-montessori.cz)

Gordon, T. (2017). *Výchova bez poražených*. Malvern.

Hofmans, L., van den Bosch, R., Määttä, J.I. et al. (2020). *The cognitive effects of a promised bonus do not depend on dopamine synthesis capacity*.

Hrabal V. & Pavelková I. & Man F. (1989) *Psychologické otázky motivace ve škole*. SPN

Kolář, Z. & Šikulková, R. (2005). *Hodnocení žáků*. Praha: Grada.

- Kotaman H. (2016) *Impact of rewarding and parenting styles on young children's cheating behavior*. European Journal of Developmental Psychology.
- Kotaman H. (2017) *Children's choice: motivation after successful completion of a mathematics task*. Early Child Development and Care.
- Matějček, Z. (2012). *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2022) *Školský zákon*. Načteno z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2022) *Školský zákon, Výchovná opatření, § 31*. Čerpáno z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>
- Nováčková, J. & Nevolová, D. (2020). *Respektovat a být respektován: Cesta k sebeúctě a zodpovědnosti*. PeopleComm.
- Pavelková I. *Motivace*. (Nedatováno) Dostupné z: www.2.karlin.mff.cuni.cz
- Průcha, J. (2020). *Psychologie učení. Teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada.
- Pugnerová, M. a kolektiv (2019). *Psychologie. Pro studenty pedagogických oborů*. Praha: Grada.
- Riener G. & Wagner V. (2021). *Non-monetary rewards in education*. An International Journal of Experimental Educational Psychology.
- Rodiče a škola. (Nedatováno) *Jaká kázeňská opatření může škola žákovi uložit*. 2021. Dostupné z: www.rodiceaskola.cz
- Šumavská G. (Nedatováno) *Jak a čím motivovat žáky ke studiu a vést k odpovědnosti*. Pilotní školy. Kurikulum S. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/kurikulum/jak-a-cim-motivovat-zaky-ke-studiu-a-vest-je-k-odpovednosti>
- Základní škola Kokonín. (2018) *Pravidla hodnocení žáků*. Čerpáno z: https://www.zskokonin.cz/_cms/data/download/100_1541505142_Pravidla_hodnoceni_zaku.pdf

Základní škola Kokonín. (2021) *Školní řád. Základní škola Kokonín*. Čerpáno z:
https://www.zskokonin.cz/_cms/data/download/100_1633972925_Skolni_rad_-_od_12._10._2021.pdf

Seznam příloh

Příloha 1 – Výchovná opatření ve školském zákoně

(1) *Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění.*

(2) Ředitel školy nebo školského zařízení může v případě závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem rozhodnout o podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení. V případě zvláště závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem ředitel vyloučí žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení. To neplatí pro zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči podle zákona upravujícího ústavní a ochrannou výchovu a preventivně výchovnou péči. V rozhodnutí o podmíněném vyloučení stanoví ředitel školy nebo školského zařízení zkušební lhůtu, a to nejdéle na dobu jednoho roku. Dopustí-li se žák nebo student v průběhu zkušební lhůty dalšího zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem, může ředitel školy nebo školského zařízení rozhodnout o jeho vyloučení. Žáka lze podmíněně vyloučit nebo vyloučit ze školy pouze v případě, že splnil povinnou školní docházku.

(3) Zvláště hrubé opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči zaměstnancům školy nebo školského zařízení nebo vůči ostatním žákům nebo studentům se považují za zvláště závažné zaviněné porušení povinností stanovených tímto zákonem.

(4) O podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka či studenta rozhodne ředitel školy nebo školského zařízení do dvou měsíců ode dne, kdy se o provinění žáka nebo studenta dozvěděl,

nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy se žák nebo student provinění dopustil, s výjimkou případu, kdy provinění je klasifikováno jako trestný čin podle zvláštního právního předpisu.) O svém rozhodnutí informuje ředitel pedagogickou radu. Žák nebo student přestává být žákem nebo studentem školy nebo školského zařízení dnem následujícím po dni nabytí právní moci rozhodnutí o vyloučení, nestanoví-li toto rozhodnutí den pozdější.

(5) Dopustí-li se žák nebo student jednání podle odstavce 3, oznámí ředitel školy nebo školského zařízení tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jde-li o nezletilého, a státnímu zastupitelství do následujícího pracovního dne poté, co se o tom dozvěděl.

Příloha 2 – Školní vzdělávací program Základní školy Kokonín

Čl. IX VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

1. Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel.

2. Pochvaly a ocenění třídního učitele

2.1. Pochvala třídního učitele – třídní učitel může na základě vlastního rozhodnutí nebo na základě podnětu ostatních vyučujících žákovi po projednání s ředitelem školy udělit pochvalu třídního učitele za výrazný projev školní iniciativy nebo za déletrvající úspěšnou práci.

2.2. Třídní učitel neprodleně oznámí udělení pochvaly a jiného ocenění a jeho důvody prokazatelným způsobem žákovi a jeho zákonnému zástupci. Udělení pochvaly a se zaznamená do dokumentace školy. Udělení pochvaly a jiného ocenění se zaznamená na vysvědčení za pololetí, v němž bylo uděleno.

3. Kázeňská opatření

3.1. Při porušení povinností stanovených školním řádem může být podle závažnosti tohoto porušení žákovi uloženo(-a):

3.1.1. Napomenutí třídního učitele – ukládá třídní učitel bezprostředně po přestupku, kterého se žák dopustí; o udělení napomenutí uvědomí třídní učitel prokazatelně rodiče – dopisem, ústní informací na pravidelných konzultačních dnech a třídních schůzkách.

3.1.2. Důtka třídního učitele – ukládá ji třídní učitel po projednání a se souhlasem ředitele školy za závažnější či opakované porušení řádu školy, norem slušnosti; důtka třídního učitele se uděluje před kolektivem třídy.

3.1.3. Důtka ředitele školy – ukládá ji ředitel školy po projednání v pedagogické radě za vážná porušení řádu školy – zvláště za porušování norem slušnosti, za neomluvené absence, za agresivitu vůči spolužákům i dospělým a další závažná provinění. Zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči pracovníkům školy se vždy považují za závažné zaviněné porušení povinností řádu školy a jsou postihovány tímto opatřením s následným dopadem na hodnocení chování za klasifikační období.

3.1.4. Ředitel školy nebo třídní učitel neprodleně oznámí uložení napomenutí nebo důtky a jeho důvody prokazatelným způsobem žákovi a jeho zákonnému zástupci. Uložení napomenutí nebo důtky se zaznamená do dokumentace školy.

Příloha 3 – Dotazník pro učitele 2. stupně základní školy Kokonín

Dotazník pro učitele 2. stupně ZŠ Kokonín

Dotazník je anonymní. Na všechny otázky odpovídejte prosím popravdě, abych data mohla využít ve své bakalářské práci. Rozepište se, jak budete chtít, stačí i krátké odpovědi. Moc děkuji za Váš čas, který tomu věnujete a pomůžete mi tak prozkoumat problematiku odměňování žáků.

Jana Patková (mladší)

- Za co nebo v jaké situaci odměňujete žáky na 2. stupni této ZŠ?
- Uveďte příklady, jakými způsoby žáky odměňujete (slovně, materiálně, ...):
- Jak často žáky odměňujete?
- Pracují žáci lépe, když vědí, že budou po daném úkolu odměněni?
- Jste nebo byl(a) jste někdy třídním učitelem/učitelkou?

- ANO
- NE
- Pokud ano, za co udělujete pochvalu třídního učitele? Vyjmenujte klidně několik situací. (Pokud ne, otázku vynechte)
- Pokud ne, za co byste jako budoucí třídní učitel /učitelka oficiální pochvalu žákovi udělil(a)? Vyjmenujte klidně několik situací. (Otázku vynechte, pokud jste již odpověděl(a) u předchozí otázky)
- Z čeho vycházíte (nebo z čeho byste vycházeli), když máte někomu dát pochvalu třídního učitele? Je někde napsané, za co ji můžete nebo máte udělit?
- Kolik pochval třídního učitele průměrně ve třídě za rok udělíte?
- Převažuje počet pochval třídního učitele udělených dívkám/chlapcům nebo je to vyrovnané?
 - převažují pochvaly udělené DÍVKÁM
 - převažují pochvaly udělené CHLAPCŮM
 - je to VYROVNANÉ
- Proč myslíte, že tomu tak je?
- Kolik oficiálních kázeňských postihů za rok zhruba udělíte?
- Je někde zaznamenáno, za co žák dostane kázeňský postih? Napomenutí/důtku?

Příloha 4 – Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy Kokonín

Ahoj, jmenuji se Jana Patková. Kdo by si říkal, že už tohle jméno zná, tak ano, jsem dcera paní učitelky Jany Patkové z 1. stupně. Chodila jsem na Základní školu v Kokoníně stejně jako Vy. Právě studuji na vysoké škole v Praze, kde píši bakalářskou práci. K tomu abych mohla práci dokončit, potřebuji udělat takový výzkum.

Tím, že odpovíš na tyto otázky mi moc pomůžeš. Dotazník je anonymní, to znamená, že se nemusíš bát, že by někdo věděl, co přesně jsi zrovna ty odpověděl(a). Na všechny otázky

odpovídej prosím popravdě, abych odpovědi mohla využít ve své bakalářské práci. Rozepiš se, jak budeš chtít, stačí i krátké odpovědi. Moc děkuji za Tvůj čas, který tomu věnuješ.

Jana Patková

- Třída
 - 6. třída
 - 7. třída
 - 8. třída
 - 9. třída
- Pohlaví
 - Dívka
 - Chlapec
- Jsi na 2. stupni této základní školy nějakým způsobem průběžně odměňován(a)?
 - ANO
 - NE
- Jakými způsoby vás učitelé na 2. stupni této ZŠ odměňují? (slovně, materiálně, ...)
Uveď příklady odměn.
- Za co vás odměňují? V jakých situacích?
- Jak často vás odměňují?
- Byla ti někdy udělena pochvala třídního učitele?
 - ANO
 - NE
- Pokud ano, za co ti byla udělena? (Pokud ne, otázku přeskoč)
- Co pro tebe pochvala třídního učitele znamenala? / Co by pro tebe znamenala, kdybys ji dostal(a)?

- Motivují tě odměny nebo oficiální pochvaly k většímu výkonu ve škole?
- Znáš někoho na 2. stupni této ZŠ, kdo získal pochvalu třídního učitele?
 - ANO
 - NE
- Víš, za co žákovi může být udělena pochvala třídního učitele? Je to někde napsané?
- Byla ti někdy udělena pochvala ředitele školy?
 - ANO
 - NE
- Věděl(a) jsi, že se ve školském zákoně píše o pochvalách a jiných oceněních?
 - ANO
 - NE
- Věděl(a) jsi, že se ve vašem školním řádě píše o pochvalách a jiných oceněních?
 - ANO
 - NE
- Pokud ano, napiš svými slovy, co se ve vašem školním řádu o odměňování píše. (Pokud ne, otázku přeskoč)
- Věděl(a) jsi, že se ve školském zákoně píše o kázeňských opatřeních?
 - ANO
 - NE
- Věděl(a) jsi, že se ve vašem školním řádě píše o kázeňských opatřeních?
 - ANO
 - NE
- Dostal(a) jsi na 2. stupni této ZŠ některé z těchto kázeňských postihů? (můžeš zaškrtnout i více odpovědí)

- Napomenutí třídního učitele
 - Důtku třídního učitele
 - Důtku ředitele školy
 - Nikdy jsem žádné nedostal(a)
- Znáš někoho na 2. stupni této ZŠ, kdo dostal některý(é) z vyjmenovaných kázeňských postihů?
 - ANO
 - NE
- Napiš, jaký kázeňský postih tvůj spolužák/spolužačka dostal(a) a za co mu byl udělen. (Pokud nikoho neznáš, otázku vynech. Pokud si jen nepamatuješ, za co postih dotyčný dostal, napiš, že nevíš.)
- Víš, za co jsou žákovi uděleny kázeňské postihy? Je to někde napsané?

Seznam grafů

Graf 1: Procentuální zastoupení respondentů podle tříd	34
Graf 2: Procentuální zastoupení žáků podle pohlaví	35
Graf 3: Procentuální podíl učitelů podle toho, zda někdy byli třídními učiteli	37
Graf 4: Procentuální rozdíl v udělování pochval třídního učitele chlapcům a dívkám	39
Graf 5: Procentuální zastoupení odměňovaných a neodměňovaných žáků	40
Graf 6: Zastoupení žáků, jimž byla, resp. nebyla, někdy udělena pochvala třídního učitele	42
Graf 7: Procentuální zastoupení žáků, kteří znají, resp. neznají, nikoho, jemuž byla udělena pochvala třídního učitele	43
Graf 8: Procentuální zastoupení žáků, kteří dostali, resp. nedostali, pochvalu ředitele školy	44
Graf 9: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se ve školském zákoně píše o pochvalách a jiných oceněních.....	44
Graf 10: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se v jejich školním řádu píše o pochvalách a jiných oceněních	45
Graf 11: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se ve školském zákoně píše o kázeňských opatřeních	46
Graf 12: Procentuální zastoupení žáků, kteří věděli, resp. nevěděli, že se v jejich školním řádu píše o kázeňských opatřeních	46
Graf 13: Procentuální zastoupení žáků, kteří znají někoho, resp. neznají, kdo dostal některý z kázeňských postihů	47